

Venster

INTERVIEW MARTIEN VISSER

**Energiesysteem
moet omgedraaid**

OEKRAÏNE

**Terugblik op ruim
een jaar oorlog**

REPORTAGE

**Aardgasvrij
wonen in de wijk**

DE KRACHT
VAN DIVERSITEIT



Venster #2 – mei 2023

De kracht van diversiteit

Nieuws

- 04 Algemeen
- 09 Shell
- 37 Oekraïne/Rusland

Actueel

- 05 Energiedeskundige Martien Visser: De brokstukken van de liberalisering
- 11 Energietransitie in de wijk
- 22 Afscheidsinterview Marjan van Loon
- 27 Landendirecteur Oekraïne over bedrijfsvoering in oorlogstijd
- 32 Klapwijk in Pijnacker is proeftuin aardgasvrij wonen
- 38 Diversiteit en inclusie in de energiesector

Achtergrond

- 15 Negen vragen over biodiversiteit
- 19 Tijdlijn: verscheidenheid als bron van inspiratie

Drieluik

- 10, 31, 42
Hollandse nieuwe: portretten van mensen met een vluchtelingenachtergrond

Terugkerend

- 43 Verder na Venster



05

Energiedeskundige
Martien Visser:
“De energietransitie is nog niet begonnen”



38

Diversiteit in de
energiesector:
“Je wilt niet tien keer met jezelf om tafel zitten”

22

Afscheids-
interview
Marjan
van Loon



27

Landendirecteur
Oekraïne:
“Wat het echt betekent, is moeilijk uit te leggen”

COLOFON

Uitgave van Shell Nederland B.V.
Driemaandelijkse publicatie

ADRES
Carel van Bylandtlaan 30
2596 HR Den Haag
Postbus 444
2501 CK Den Haag

E-MAIL
shellvenster@shell.com

HOOFDREDACTIE
Rob van 't Wel

EINDREDACTIE
Monika Jak

PROJECTMANAGEMENT
Shell Creative Solutions,
Den Haag

ONTWERP
Danki, Amsterdam

MET MEDEWERKING VAN
Jiri Büller, Marcel Burger, Roger Dohmen, Peter Keregyarto, Barbara Kerkhof, Jeroen Langelaar, Bart van Overbeeke, Dirk Jan Pino, Erik te Roller, Patricia van Schie, Marijn Smulders, Matthijs Timmers, Bram Willems.

Adobe Stock, ak-images, Alamy, ANP, Archives of the City of Kingsport, Creative Commons, Getty Images, Mattel, Nationaal Archief | Collection Spaarnestad, Shell Historical Archive, Verzetsmuseum, Amsterdam.

DRUK
Drukwerk coördinatie Altavia Unite

Voor het geheel of gedeeltelijk overnemen of bewerken van artikelen dient men toestemming van de redactie te vragen. In de meeste gevallen zal die graag worden gegeven. Hoewel Shell-maatschappijen een eigen identiteit hebben, worden zij in deze publicatie soms gemakshalve met de collectieve benaming ‘Shell’ of ‘Groep’ aangeduid in passages die betrekking hebben op maatschappijen van Shell plc, of wanneer vermelding van de naam van de maatschappij(en) gevoeglijk achterwege kan blijven.

VOORBEHOUD
Als in dit blad meningen staan over mogelijke toekomstige ontwikkelingen, mogen deze niet worden beschouwd als een advies tot aan- of verkoop van aandelen Shell plc.

BELANGSTELLING
Shell Venster wordt kosteloos verspreid onder geïnteresseerden in de activiteiten van Shell Nederland en Shell plc.

Abonnementen zijn aan te vragen via e-mailadres shellvenster@shell.com.

CPN-4909 / DANKI-2302



PRETTIG KENNIS TE MAKEN



Dit is de eerste keer dat ik vanaf deze plaats iets tegen u mag zeggen. Mijn naam is Frans Everts en ik ben sinds 1 april de opvolger van Marjan van Loon als president-directeur van Shell Nederland. Prettig met u kennis te maken.

Natuurlijk staat er in dit Venster-nummer een afscheidsinterview met Marjan. Zij blikt hierin terug op de zeven jaar die zij aan het roer stond van Shell in Nederland. Ook in het dit nummer een bijzondere terugblik van de Shell-landendirecteur in Oekraïne over ruim een jaar oorlog en hoe dat zijn bedrijf, zijn bestaan en die van zijn Shell-collega’s raakt.

Maar Venster informeert, over veel meer dan alleen Shell. Het centrale thema van de overige artikelen is diversiteit en hoe verschillen elkaar kunnen versterken. Die samengebalde kracht is essentieel in een wereld die verandert.

En dus vindt u verhalen over het belang van biodiversiteit, gender, hoe verschillende culturen elkaar kunnen versterken en natuurlijk over de diversere energiemix die er als gevolg van de energietransitie ontstaat. Wat zijn de consequenties? Voor u en voor mij, voor de buurt of stad waarin we wonen of werken en voor de mensen die de omschakeling naar schonere energie in goede banen moeten leiden. Ik licht er graag het vraaggesprek uit met Martien Visser, lector aan de Hanzehogeschool Groningen en ongekroond Twitterkoning met zijn Grafiek van de Dag. Anders dan in zijn dagverse tweets trekt hij nu lange lijnen in de geliberaliseerde energiesector. Op die manier laat hij zien waar de knelpunten zitten, waar ze vandaan komen en hoe ze opgelost zouden kunnen worden. Stof tot nadenken dus en dat is precies wat Venster probeert te brengen.

Veel leesplezier en inspiratie. Ik hoop dat we elkaar snel op een andere, meer persoonlijke plaats gaan ontmoeten.

Frans Everts

President-directeur Shell Nederland

KORT NIEUWS

WATERSTOFPRODUCTIE BOVEN WADDENZEE

Ten noorden van de Waddeneilanden komt de eerste groot-schalige productie van groene waterstof op zee. Het windpark is goed voor circa 500 megawatt aan stroom voor elektrolyzers, de apparaten die waterstof maken. Dat heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat eind maart bekendgemaakt. Het gebied is gekozen omdat hier al een windpark gepland stond voor de productie van elektriciteit, mogelijk een bestaande aardgasleiding hergebruikt kan worden én het goed aangesloten kan worden op het waterstofnetwerk op land. Dit project dat rond 2031 operationeel moet zijn, zal de eerste zijn waarbij waterstofproductie op zee op grote schaal wordt toegepast.

KABINET ONDUIDELIJK OVER KOSTEN KLIMAATMAATREGELEN

Het kabinet biedt het parlement gebrekkig zicht op hoeveel geld ze uitgeeft aan klimaatbeleid. Dit komt door de verschillende definities die ministeries hanteren om te bepalen of een maatregel al dan niet onder klimaatbeleid valt. Daardoor bestaat de kans dat een deel van de klimaatuitgaven uit beeld blijft. Dat heeft de Algemene Rekenkamer eind januari geschreven in een brief die aan de Eerste en Tweede Kamer is gestuurd. De controleur van de rijksuitgaven onderzocht de klimaatuitgaven, omdat het kabinet steeds meer geld besteedt aan het tegengaan van klimaatverandering. In 2024 zal dat om €4 tot 6,9 miljard gaan. Die uitgaven zullen de komende jaren mogelijk verdubbelen.



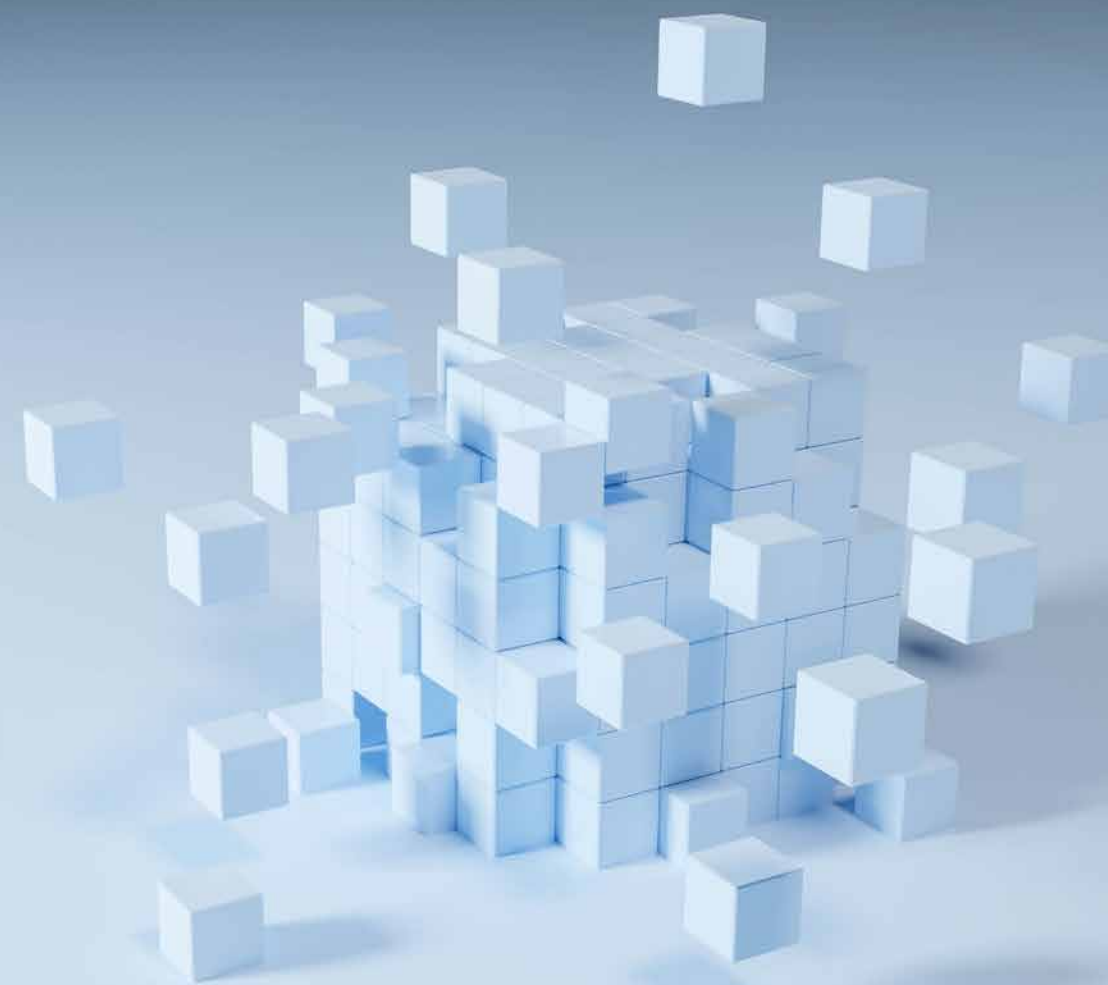
UITSTOOT CO₂ STROOMSECTOR NADERT KANTELPUNT

Door de groei van hernieuwbare energiebronnen en kerncentrales zal de productie van stroom de komende jaren met minder CO₂ gepaard gaan. De uitstoot in de stroomsector nadert daardoor over twee jaar een kantelpunt, ondanks een verwachte toename van het wereldwijde stroomverbruik. Dat stelt het Internationaal Energieagentschap (IEA) in Parijs in een medio februari gepubliceerde studie. Tussen nu en 2025 daalt de uitstoot van de stroomsector in Europa en de Verenigde Staten. Dit is een gevolg van de afnemende inzet van kolencentrales. De emissies van CO₂ in China, India en andere delen van Azië groeien nog. Hierdoor blijft de uitstoot van de elektriciteitssector tot 2025 per saldo ongeveer gelijk, maar daarna wordt een kantelpunt bereikt, aldus het IEA. De emissie-intensiteit, de hoeveelheid uitstoot per opgewekte kilowattuur stroom, zet dan een daling in.



“GASWINNING GING BOVEN BELANGEN GRONINGERS”

De belangen van de Groningers zijn structureel genegeerd bij de aardgaswinning, met rampzalige gevolgen voor de bewoners. Dat is de eind februari gepubliceerde hoofdconclusie van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. De commissie vindt dat Nederland een ereschuld heeft aan de Groningers. In haar rapport ‘Groningers boven gas’ doet de commissie aanbevelingen hoe deze schuld in te lossen. Marjan van Loon, tot 1 april van dit jaar president-directeur Shell Nederland, heeft waardering voor het werk dat door de parlementaire enquêtecommissie is verricht. “Het is goed dat de enquêtecommissie de Groningers centraal heeft gesteld”, aldus Van Loon. “Groningers droegen een groot deel van de lasten van de gaswinning en zagen slechts een klein deel van de lusten terug.” Shell is met de overheid in gesprek om lessen te trekken uit de bevindingen om daar vervolgens invulling aan te geven.



De brokstukken van de liberalisering

KENNIS- EN FEITENKONING MARTIEN VISSER
BEPLEIT SAMENWERKING EN VOORUITDENKEN

Diversiteit is een nieuw kenmerk van het energiesysteem. Meer bronnen, meer producenten, meer onzekerheid. Hoe gaan we om met die toenemende complexiteit? Wat betekent dit voor de energietransitie? “Die is nog niet begonnen”, zegt Martien Visser. “Daarvoor is de nood nog niet hoog genoeg.”

TEKST MONIKA JAK, ROB VAN 'T WEL
BEELD GETTY IMAGES

Het gesprek is een paar minuten onderweg als de mobiel van Martien Visser gaat. RTL belt. Visser is het gewend. Hij wordt dagelijks benaderd door krantenredacties, radio of televisie. De lector energietransitie & netintegratie aan de Hanzehogeschool in Groningen heeft zijn positie als onafhankelijk expert zorgvuldig opgebouwd, onder andere door op Twitter – @BM_Visser – zijn feitenkennis te delen. RTL zal worden teruggebeld.

Nood aan de man

Eerst maar eens de feiten over de energietransitie. Hoe staan we er nu voor? Visser: “Op dit moment wordt slechts acht procent van de totale energievraag door zon en wind ingevuld en nog eens acht uit vooral biomassa. We staan nog aan begin van de transitie. Ik denk dat die pas goed op gang gaat komen tegen 2030, als duidelijk wordt dat de gestelde klimaatdoelen niet gehaald gaan worden. Je ziet het nu aan alle kanten vol- en vastlopen doordat het stroomnetwerk tegen de maximale capaciteit aanloopt. Dat kan alleen maar erger worden. Het is al vervelend voor TenneT en begint ook vervelend te worden voor de Nederlandse industrie, die wil elektrificeren, en voor producenten die geen plek meer kunnen krijgen.”

Volgens Visser moet het eerst erger worden, voordat het beter wordt. “Ik zie nog steeds dat andere dingen altijd nét iets belangrijker zijn. Stikstof bijvoorbeeld. Of Oekraïne. Ik wil niet zwartgallig zijn, maar het wordt een spannende periode. We kunnen het wel, maar alleen als de nood echt hoog is.” Visser geeft als voorbeeld Gasunie-dochter EemsEnergyTerminal, een drijvende LNG-terminal in de Eemshaven. Die is er na de inval in Oekraïne in rap tempo gekomen. “Het is opmerkelijk dat daarvoor geen tender is uitgeschreven. Dan zie je dus dat op zo’n moment de overheid haar bedrijven gaat instrueren om dingen in hoog tempo voor elkaar te boksen. Maar dat is een ander fenomeen, dat de overheid zegt: overheidsbedrijven spelen pas een rol als de markt gefaald heeft.”

Ingenieurs en economen

De huidige situatie is voor een belangrijk deel het gevolg van de liberalisering van de energiesector in 2004, aldus de lector

energietransitie. Visser geeft voor het juiste perspectief eerst vlot een kenschets van wat eraan voorafging. “Voor de liberalisering werd het energiesysteem grotendeels door ingenieurs ontworpen. Voor elektriciteit was er de SEP, de Samenwerkende Electriciteits-Productiebedrijven, voor aardgas was er Gasunie. Uitgangspunten waren kostenminimalisatie en leveringszekerheid. In projectteams puzzelden economen mee over de goedkoopste manier, terwijl ingenieurs keken of het slimmer en efficiënter kon. Er waren regels voor de zekerheid, en bij een vermoeden dat die niet gehaald konden worden, werden maatregelen getroffen. We keken vooruit, tot wel 25 jaar, en we keken in samenhang. Bouwen we een extra buis of een grotere gasberging? We hielden ook rekening met meer of minder economische groei en rekenden alle opties door. Daardoor wist je ruim van tevoren precies óf en wanneer je iets moest gaan doen.”

Visser kan met recht in de we-vorm praten. Sinds 1992 bekleedt hij bij Gasunie diverse functies op technisch, economisch en nu strategisch gebied. Hij stamt nog uit de tijd van voor 2005, toen Shell, Esso (ExxonMobil) en Energie Beheer Nederland participerende aandeelhouders waren van Gasunie. In 2005 werd de organisatie gesplitst. Het leidingnetwerk en transport gaan door onder dezelfde naam en komen in handen van de Staat; de verkoopactiviteiten gaan over naar het nieuw opgerichte GasTerra. Visser vervult in die jaren bij Gasunie nog een tijd ‘de toezichhoudende rol van Shell en Esso’. “Maar het werd lastiger. Als je nu plannen afwees, ging het om je collega’s. En je had niet meer de kennis en de blik van buiten.”

Vrijemarktprincipe

Door de liberalisering is het energiesysteem in stukken gehakt: productie, distributie, transport, levering, opslag en import. En waar vroeger werd geoptimaliseerd over de hele keten, gebeurt dat nu voor de afzonderlijke delen. Visser: “Ik zeg wel eens gekscherend: de oude Gasunie gaf het transport vroeger gratis weg. In het huidige energiesysteem is iedereen zijn eigen deel aan het optimaliseren. Zo veel mogelijk winst tegen zo min mogelijk kosten.” Visser geeft een illustratief voorbeeld. In 2012 is

besloten om in de Eemshaven een aantal centrales te bouwen, nodig voor stroom rondom Amsterdam. “In Diemen bouwen, had ook gekund. Alleen de grond in de Eemshaven was nét iets goedkoper dan in Diemen. De producent koos voor de laagste kosten met als gevolg dat de samenleving ruim een miljard moest uitgeven voor een nieuw elektriciteitstracé vanaf de Eemshaven richting Amsterdam.”

Naast het opdelen van de keten, wordt na de liberalisering ook de lange termijnplanning losgelaten, vertelt Visser. “Voorheen kocht je gas in voor twintig jaar, met een langlopend contract. Tegenwoordig wordt elke ochtend naar de prijs gekeken en wel of niet ingekocht. De dynamiek is een totaal andere.” Visser legt uit door de regelgeving het voor importerende bedrijven niet meer interessant is om langlopende contracten aan te gaan. Je krijgt geen korting op het gebruik van buizen. Je krijgt soms zelfs geen garantie dat je ze kan gebruiken. “Dat gaat namelijk in tegen het vrijemarktprincipe, waarbij iedereen volledig flexibel moet zijn en elke dag moet kunnen reageren op prijssprinkels”, verklaart hij.

Ondanks de fragmentatie en de korte termijnhandel functioneert het energiesysteem in eerste jaren na de liberalisatie best behoorlijk en de gasprijzen daalden. Voor Nederland als grote gasexporteur was dat eigenlijk ongunstig, legt Visser uit. “Maar, men redeneerde, wat goed is voor Noordwest-Europa, is goed voor Nederland.” Er kwamen steeds meer energieproducenten en -leveranciers. Grote en kleine. Met eigen centrales. Of met enkel een zolderkamer om daarop met in- en verkoop te proberen een marge te halen. “Maar dat hoort bij een vrije markt”, zegt Visser, “partijen van divers pluimage.”

Visser vertelt hoe vervolgens de Dutch TTF (Title Transfer Facility) is opgezet, de virtuele handelsplaats voor gas. Doel was om toonaangevend in Europa te worden. “Er werd al rekening gehouden met het feit dat ooit het Groningengas zou stoppen. Nederland wilde, net als met olie, het centrum van Europa worden, als het kan van de wereld. Dat is gelukt.” Er werd geïnvesteerd in import- en exportleidingen onder

andere richting Noorwegen en Rusland, en in de Gate terminal voor vloeibaar aardgas. Door Taqa en Gazprom werd de gasopslag Bergermeer gebouwd. Dat alles onder de noemer ‘gasronde’, het marketingconcept erachter. “Dat heeft gewerkt. Nederland werd het knooppunt van Europa.”

Groningen en Oekraïne

Een volgende periode start met het kabinetsbesluit de gaswinning in Groningen terug te schroeven. “Toen was er een probleem, omdat lange termijnplanning was losgelaten. Velen – in ieder geval de beleidsmakers – hadden het heilig geloof dat een vrije markt leveringszekerheid geeft.” Gas wordt ingekocht op de spotmarkt, steeds meer van Rusland. In de zomer van 2021 komen de eerste tekenen dat het niet goed gaat met het Russisch gas. Al in juni van dat jaar waarschuwt Visser op Twitter. Er komen minder leveringen, eerst nog onder het mom van technische problemen, maar “iedereen in de gasmarkt voelde aan dat iets hier niet klopte”, vertelt hij. “Maar zelfs in november 2021 nog antwoordt de minister de Tweede Kamer met een ‘ga maar rustig slapen’-boodschap.”

Waren we naïef? “Misschien is gebrek aan interesse een betere formulering”, antwoordt Visser. “Men had na het besluit de Groningse gasproductie af te bouwen direct een vervangingsplan moeten maken. En als we bij de eerste signalen uit Rusland eerder hadden gehandeld, was de ellende gedempt. We hadden verder ontzettende mazzel met de warme winter.”

Naast desinteresse ziet Visser een andere oorzaak voor niet ingrijpen: de manier waarop prijselasticiteit verwerkt is in de computermodellen van de markten. Het model ‘redeneert’ dat als de prijs stijgt, de vraag substantieel afneemt. Niet dus. Visser: “De gasprijs was vorig jaar acht keer hoger dan gemiddeld, de gasvraag was maar elf procent lager. Stel dat een zak patat acht keer duurder wordt. Hoeveel worden er dan nog verkocht? Nul. Dát is prijselasticiteit, niet die één of twee procentjes die we bij gas en elektriciteit zien. Toch werd in de modellen gerekend met tien, twintig procent verlaging van de energievraag bij een verdubbeling van de prijs. In werkelijkheid zien we dus dat zelfs dreigende schaarste

aan gas of elektriciteit de prijs opdrijft tot extreme hoogte. Met alle sociale en maatschappelijke gevolgen van dien”.

Koning koopman

Ook bij stroom zijn de sporen van de liberalisatie nog zichtbaar, legt Visser uit. In 2006 bepaalde de Wet onafhankelijk netbeheer – in de volksmond splitsingswet – dat netbeheer en commerciële activiteiten niet meer onder één dak mochten zitten. De energiebedrijven werden verkocht. “Gek genoeg bijna allemaal aan buitenlandse investeerders die zelf wél in de netwerken zitten. Maar ja, we zijn koopman!” verklaart Visser het handelen. “Resultaat is dat netbeheerders nu niet goed kunnen beoordelen hoe serieus alle ingediende plannen zijn. Er zouden best wel eens dubbele aanvragen tussen kunnen zitten, omdat bijvoorbeeld een investeerder nog met meerdere grondeigenaren in onderhandeling is. Voor de netbeheerders zit er niets anders op dan wachten totdat er meer duidelijkheid is. En als die er dan is, vragen netwerkaanpassingen ook nog eens enorm veel tijd door allerhande procedures en gebrek aan materialen en vakkrachten. Tot frustratie van velen.”

Traagste voorop

Ondertussen worden in Nederland in een ongekend tempo talloze projecten voor zonne- en windenergie gerealiseerd, mede dankzij forse subsidies. Visser: “Op dat moment zie je het volgende nadeel van de liberalisatie: je kunt veel sneller zon en wind bouwen, of een installatie elektrificeren, dan netwerken uitbreiden. Nieuwe tracés aanleggen kost tien tot vijftien jaar. Alleen de liberalisering veronderstelt dat de markt de dragende en sturende partij is en dat netwerkbedrijven volgen. Die vlieger gaat niet op. TenneT kan niet raden op welke plekken vraag en aanbod komen. Het netwerkbedrijf is bovendien gebonden aan regelgeving die er vrij vertaald op neerkomt: ‘u moet pas gaan bouwen als er marktvraag is’. Maar in een dynamisch systeem, moet je de traagste voorop laten lopen.”

Visser vindt dat dat het energiesysteem voor de energietransitie omgedraaid moet worden. De netwerkbedrijven vooraan zetten. “Dat is moeilijk. Er is massale en uiterst gedetailleerde Europese regelgeving

“Door de liberalisering is het energiesysteem in stukken gehakt”



Martien Visser ✓

@BM_Visser

Duurzaam=Doen | Lector Energietransitie
Hanzehogeschool/Entrance | Manager
Strategie Gasunie | Fellow Clingendael
| Trias Energetica | Meten=Weten

📍 Groningen, Nederland 📅 Lid sinds Februari 2017

177 Following 25.2K Followers

Tweets Tweets & replies Media Likes

en er zijn heel veel partijen. Het is een miljarden business geworden, de energietransitie. Er zijn geweldige belangen mee gemoeid.”

Gelukkig – daar is Visser optimist genoeg voor – geeft dat ook ruimte voor oplossingen. Integratie is het sleutelwoord. “Ik roep de politiek en de rechterlijke macht op te stoppen met het nemen van deelbesluiten en strategisch en integraal te gaan denken en doen”, schrijft hij in een column van december 2021 voor het online platform Energiepodium bij het aantreden van het kabinet Rutte IV. In dit gesprek herhaalt hij zijn oproep graag. “Producenten, industrieën, overheden en netwerkbedrijven moeten nauwer gaan samenwerken. Daarvoor is uitvoeringskracht nodig. Stevige projectorganisaties die zorgen dat dingen voor elkaar komen. Samenwerken in joint ventures bijvoorbeeld. Zelfs al zijn het concurrerende bedrijven. Eigenlijk is het oude gasgebouw een ideale constructie voor de energietransitie. Die oplossing destijds – een publiek-private joint venture – was optimaal. Je houdt dan oog voor zowel de maatschappelijke als commerciële belangen.”

Markt kans geven

Is die liberalisering achteraf een slecht plan? Visser: “De liberalisering heeft ons veel gebracht. We hebben jarenlang de geneugten ervan gehad. Dan valt het niet mee om te erkennen dat er ook nadelen aan kleven en dat het misschien niet zo goed past bij een energietransitie. Die is uiteindelijk niet markt gedreven, maar opgelegd.” Visser geeft het voorbeeld van de Europese emissiehandel, ETS. “Het ETS werkt goed, want op een gegeven moment mag geen CO₂ meer uitstoten worden. Dit past perfect bij de liberale marktopzet: marktpartijen gaan vanzelf oplossingen zoeken. In de praktijk hebben maatschappij en overheden niet het geduld gehad de nuttige werking van het ETS af te wachten. Men is massaal planmatig wind en zon gaan subsidiëren en kolencentrales gaan sluiten. Dat was niet marktconform, waardoor een overschot aan CO₂ ontstond, daardoor de ETS-prijs daalde, waarna er nóg meer overheidsingrijpen kwam. De overheid was ongeduldig en heeft de markt nooit echt de kans gegeven om te ontwikkelen. Voorlopig zie ik

geen enkele beweging de andere kant op. Zo bepaalt de overheid bij wind op zee de komende jaren exact hoeveel megawatt er aan windvermogen moet komen, wanneer en waar. Met een liberale markt heeft dat weinig van doen.”

Minister voor zekerheid

Terug naar vandaag. Nog zeven jaar te gaan tot 2030, torenhoge ambities, maar met de energietransitie zijn we volgens Visser nog niet echt begonnen. Sterker, hij schat in dat het na 2030 nog moeilijker gaat worden, vooral omdat er nog geen plannen liggen. “Het 25 jaar vooruitkijken hebben we met de liberalisering immers afgezworen”, verklaart hij. “Op een gegeven moment gaat dat steeds meer knijpen. De energietransitie is ook lastig. Laten we vooral niet doen alsof het simpel is. Daar komt bij dat CO₂ niet het enige is dat telt. We hebben nu hopelijk geleerd dat we ook aandacht moeten geven aan leveringszekerheid en betaalbaarheid. Het recente rapport van TenneT over leveringszekerheid is best zorgelijk. Ik zou inzetten op robuuste overcapaciteit en verder kijken dan 2030. In Nederland is er een minister voor Klimaat en Energie, in Engeland sinds kort een minister voor *Energy Security and Net Zero*. Het zou mij een lief ding waard zijn als wij hier ook een minister van energiezekerheid en schone energie zouden krijgen. Misschien in een nieuw kabinet.”

“Velen hadden het heilig geloof dat een vrije markt leveringszekerheid geeft”

KORT SHELL NIEUWS

SHELL VERSIMPELT TOPSTRUCTUUR

Shell brengt de omvang van haar Executive Committee (EC) terug van negen naar zeven leden. Met deze aanpassing wil het bedrijf de organisatie vereenvoudigen en de prestaties verbeteren. Dat heeft Shell eind januari bekendgemaakt. In het kader van de wijzigingen, die naar verwachting op 1 juli 2023 van kracht worden, zullen de geïntegreerde gas- en upstreamactiviteiten van Shell worden samengevoegd tot een nieuw geïntegreerd gas- en upstreamdirectoraat onder leiding van de huidige upstream-directeur, Zoe Yujnovich. De zogeheten downstream-activiteiten zullen worden gecombineerd met Renewables & Energy Solutions om het nieuwe Downstream and Renewables Directorate te vormen onder leiding van de huidige downstream-directeur, Huibert Vigeveno.



EERSTE STATION MET LOUTER LAADPALEN OPEN

Shell heeft haar eerste Nederlandse station met alleen elektrische snelladers geopend aan het Hofplein in Rotterdam. Het energiebedrijf bouwde hiervoor een traditioneel benzinstation om tot een zogeheten Mobility Hub. Klanten kunnen er hun elektrische auto opladen bij een van de twaalf snelladers. Bij het station kunnen ze tevens terecht voor een snack, drankje en wifi. De komende periode zullen er meer diensten op de locatie aangeboden gaan worden. Shell wil bijvoorbeeld elektrische deelfietsen, -scooters en -auto's aanbieden voor wie duurzaam op pad wil.



OVERNAME BIOGASPRODUCENT NATURE ENERGY AFGEROND

Shell heeft de aangekondigde overname van 100% van de aandelen van Nature Energy Biogas A/S (Nature Energy) afgerond. Met de aankoop heeft Shell de grootste producent van hernieuwbaar aardgas (RNG) in Europa verworven. Dat hebben de betrokken partijen eind februari bekendgemaakt. Het Deense Nature Energy is een cash genererend bedrijf en de overname zal naar verwachting bijdragen aan de winst van Shell en een dubbelcijferig rendement opleveren. Nature Energy zal opereren als een volledige dochteronderneming van Shell, in eerste instantie onder het bestaande merk.



HERSCHIKKING EXECUTIVE COMMITTEE SHELL

Na 33 jaar dienst bij Shell legt Harry Brekelmans (foto linksboven) per 30 juni 2023 zijn functie neer als Projects & Technology Director, een functie die hij al bijna negen jaar bekleedt. Robin Mooldijk (foto linksonder), momenteel Executive Vice President (EVP) Chemicals & Products, wordt per 1 juli 2023 benoemd tot Projects & Technology Director. En na meer dan 33 jaar dienst bij Shell zal Donny Ching met ingang van 30 juni 2023 zijn functie als Legal Director neerleggen, een functie die hij iets meer dan negen jaar heeft bekleedt. Philippa Bounds, momenteel General Counsel, Trading & Supply, wordt per 1 juli 2023 benoemd tot Legal Director.

Orhan Celikkollu

TEKST PATRICIA VAN SCHIE

BEELD ROGER DOHMEN

Orhan Celikkollu en zijn gezin verlaten in 2019 om politieke redenen Turkije en wonen sinds 2020 in Eindhoven. Eerder kwamen ze alleen voor vakanties en zakenreizen naar Nederland, dit keer was het anders. “We arriveerden met slechts twee rugzakken. Natuurlijk was het begin niet gemakkelijk, maar we kregen ons leven weer op orde. We hebben weer een huis, nieuwe vrienden en goede banen. Mijn vrouw en zoon spreken goed Nederlands, maar ik vind het nog wat lastig.”

In Turkije werkt Orhan als logistiek medewerker en die ervaring kan hij als vrijwilliger inzetten tijdens zijn verblijf in het asielzoekerscentrum Cranendonck. Hij leidt de ontwikkeling van een nieuw logistiek systeem voor verzorgingsproducten voor bewoners. Hiermee wordt geld bespaard en plasticverbruik verminderd. “Het is fijn op deze manier iets terug te geven. In Nederland is het belangrijk en waardevol om je als vrijwilliger in te zetten. Ook hier in Eindhoven doen we vrijwilligerswerk.”

Orhan en zijn vrouw ervaren dat een netwerk helpt bij het vinden van een baan: “Het was moeilijk om zonder referenties te worden uitgenodigd voor interviews.” Zijn vrouw vindt haar baan via een contact bij een vrijwilligersorganisatie in Eindhoven. Orhan vindt zijn huidige werkgever Ctac via de Refugee Talent Hub. Na een aantal workshops en trainingen wordt hij gekoppeld aan het IT-bedrijf. “Ik was een SAP-gebruiker in Turkije, nu werk ik als SAP-consultant. Ctac is een grote familie en de bedrijfscultuur is informeel. Dat vind ik prettig. In Turkije zul je niet snel een zomers personeelsfeest zien waar de CEO achter de barbecue staat.”



Leeftijd
Geboren
Opleiding

39
Turkije, Konya
Bachelor
werktuigbouwkunde,
Master internationale
betrekkingen
SAP-consultant bij Ctac
2019

Beroep
In NL sinds
Mist

Het weer van Antalya en
de Middellandse Zee
Kibbeling: “als het even
kan, bestel ik een portie”

In NL opgepikt



VAN GEEN WIJKEN WETEN

ENERGIETRANSITIE DICT BIJ HUIS VERGT SLIMME EN BETAALBARE OPLOSSINGEN

TEKST ERIK TE ROLLER

BEELD ANP, BARBARA KERKHOF, BART VAN OVERBEEKE, MARIJN SMULDERS

De klimaatdoelen worden bepaald in Brussel en Den Haag. Ze halen moet dicht bij huis gebeuren. Hoeveel speelruimte is er in de energietransitie om gebruik te maken van lokale en regionale kansen? Een inventarisatie van hindernissen en oplossingen.

De uitstoot van broeikasgassen moet naar netto nul in 2050 en in 2030 naar 55% minder dan in 1990. Dat hebben de Haagse en Brusselse beleidsmakers vastgelegd in allerlei maatregelen voor de industrie, landbouw, het verkeer en de gebouwde omgeving. Het uitvoeren van al die maatregelen – de energietransitie kortom – is dicht bij huis aan de gang, in de regio, gemeente, wijk of straat. Hoe loopt dat? Tegen welke hindernissen lopen gemeenten en burgers aan? Kan elke wijk met een energievoorziening op maat straks in zijn

eigen energiebehoefte voorzien en leidt dat zo tot een diversiteit aan energiesystemen voor elektriciteit, warmte en koeling?

Vraag en aanbod in balans

“Dat je je best doet om lokaal geproduceerde energie lokaal op te maken, lijkt me een goed streven. De salderingsregeling voor zonnepanelen werkt daaraan echter niet mee”, zegt Laetitia Ouillet. Zij is associate partner van eRiskgroup, een samenwerkingsverband van financiële en energiespecialisten dat energiemarkt-

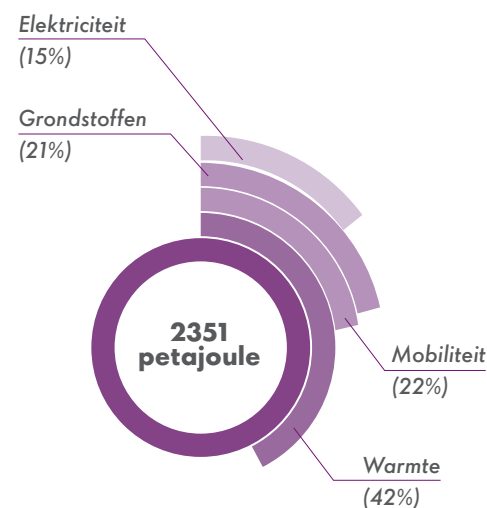
▲ Verduurzaming van woningen moet de energierekening omlaag krijgen. Nederland moet in 2030 tenminste 55% minder CO₂ uitstoten dan in 1990.



Laetitia Ouillet
associate partner van
eRiskgroup en voorzitter
van coöperatie Windvogel

“Het Rijk moet meer aandacht geven aan wat de energietransitie in de praktijk voor de mensen betekent”

De verdeling van het eindverbruik van energie naar toepassingen



Warmte in de gebouwde omgeving en in de industrie maakt bijna de helft van het energieverbruik uit.
Bron: CBS, 2020



▲ In Nagele, in de Noordost-Polder, loopt een experiment waarbij warm water van zonnecollectoren in waterbassins onder de grond wordt opgeslagen voor verwarming in de winter.

analyses maakt en ze is tevens voorzitter van De Windvogel, een coöperatieve vereniging van ruim drieduizend burgers die samen duurzame energie produceren.

“De regeling belooft mensen per definitie, of ze nu de opgewekte stroom zelf nuttig gebruiken of niet”, legt ze uit. “Zonder die regeling zullen mensen eerder zoeken naar mogelijkheden om vraag en aanbod van energie in balans te brengen.”

Praktisch en betaalbaar

Als voorbeeld noemt ze Nagele in Flevoland. Daar loopt een experiment waarbij mensen ‘s zomers met zonnecollectoren warmte opvangen en die in een waterbassin onder de grond bewaren voor het verwarmen van hun huizen in de winter.

Ouillet vindt echter dat andere zaken op korte termijn hogere prioriteit hebben. “In Nederland hebben we bijvoorbeeld torenhoge ambities om woningen van het aardgas af te halen. Maar we zijn totaal niet bezig te zorgen dat mensen in steden en dorpen daadwerkelijk de overstap kunnen maken naar het gebruik van duurzaam opgewekte warmte en elektriciteit.” Het Rijk moet volgens haar veel meer aandacht geven aan wat de energietransitie in de praktijk voor de mensen betekent. In hoeverre de transitie voor hen betaalbaar is en welke regels de overstap belemmeren.

Ouillet: “Laten we daar eerst naar kijken en niet beginnen met de volgende vlucht naar voren. Met beter geïsoleerde woningen

kunnen mensen immers gemakkelijker overstappen op een duurzame warmtebron. Lage-temperatuur-verwarming is pas een optie als de huizen goed zijn ingepakt met isolatiemateriaal en ook voorzien van nieuwe ramen, gevels of daken. Maar wie betaalt dat? Rijk en de gemeenten moeten voor alle doelgroepen goede oplossingen bieden. Nu ligt de focus op woningcorporaties.”

Pleidooi voor collectief

“Idealiter zou de overheid bij een wijk-gerichte aanpak van de energietransitie afstemming moeten zoeken met verschillende doelgroepen, zoals de eigenaren van grondgebonden woningen die een deur aan de straat hebben en met verenigingen van eigenaren”, vervolgt Ouillet. “Nu geldt voor iedereen een andere subsidie met andere voorwaarden en een andere tijdlijn. Dat werkt belemmerend. Bij het uitvoeren van bijvoorbeeld collectieve warmteprojecten is het voor warmtebedrijven die willen investeren niet altijd duidelijk of particuliere eigenaren van huizen en appartementen zich erop gaan aansluiten.

Als je iets collectief doet, moet je het ook collectief regelen.” Ouillet pleit daarom voor een collectieve oplossing die hindernissen uit de weg ruimt. “Beleidsmakers moeten de diepte ingaan om te ontdekken wat verschillende doelgroepen precies in de weg staat om de overstap te maken. En ze moeten met oplossingen komen. Daar vraag ik de laatste tijd overal aandacht voor.”



David Smeulders
hoogleraar energietechnologie
aan de Technische Universiteit
Eindhoven

“We moet zo snel mogelijk een langetermijnvisie ontwikkelen voor duurzame energiesystemen die divers en inclusief zijn”

Meer coördinatie nodig

Het streven naar energieneutraliteit op lokaal niveau is belangrijk, vindt ook David Smeulders, hoogleraar energietechnologie aan de Technische Universiteit Eindhoven. “Het is alleen nog niet duidelijk waar de overheid precies heen wil. Er is te weinig coördinatie. De gemeenten willen mensen zo snel mogelijk van het aardgas af helpen, terwijl er landelijk wetgeving in de maak is om iedereen te verplichten om vanaf 2026 bij vervanging van een cv-ketel een hybride warmtepomp aan te schaffen, tenzij er op die plek plannen zijn voor een warmtenet. Hoewel behoorlijk minder, gebruikt een hybride warmtepomp echter nog steeds gas.”

Hij waarschuwt dat burgers door het onduidelijke beleid het vertrouwen in de energietransitie kunnen verliezen. “Het belangrijkste is, dat de transitie naast divers ook inclusief moet zijn. Er moet voor iedereen een betaalbaar alternatief komen, ook voor de mensen met een smalle beurs.”

Smeulders vervolgt: “We moeten ons in Nederland wel realiseren dat als we helemaal van het gas af willen gaan, we een goed functionerend systeem om veel energie te distribueren, namelijk ons gasnet, afschaffen. De energie die nu door de gasleidingen stroomt zal dan voortaan grotendeels door stroomkabels moeten gaan. We zien daar nu al de gevolgen van: het stroomnet begint te piepen en te kraken en moet snel uitgebreid worden. Genoeg reden dus met de energietransitie verstandig te werk te gaan.”

Het ligt volgens hem voor de hand om te kijken of via het landelijk gasnet waterstof gedistribueerd kan worden. Gasunie heeft aangetoond, dat dit technisch mogelijk is. “Je vervangt je bestaande aardgasketel door een waterstofketel. Voor de rest hoeft je niets te doen. Er komt geen CO₂ meer uit de schoorsteen, alleen nog waterdamp. Onder andere de Stad aan het Haringvliet en netbeheerder Stedin experimenteren hiermee.”

De hoogleraar wijst ook op de problematiek rond zonne-energie, waarvan er ‘s zomers een overschot is. “De uitdaging is om die energie op te slaan voor de winter. Dat vraagt om grote opslagsystemen, maar die zijn er op het moment nog niet.” Het opvangen van zonnewarmte met collectoren en zonnestroom omzetten in warmte levert heel wat warm water op. “Maar wat doe je met al dat warme water? Als je dat wilt opslaan voor verwarming in de winter, heb je een tank nodig met de afmetingen en inhoud van een klein zwembad in je achtertuin. Dat is voor de meeste mensen niet weggelegd”, legt Smeulders uit.

Opslaan in synthetisch aardgas

De Technische Universiteit Eindhoven doet daarom onderzoek naar efficiëntere seizoensopslag van energie. “Je kunt water met een overschot aan elektriciteit omzetten in waterstof, maar dat is lastig op te slaan. Beter kun je waterstof met CO₂ omzetten in methaan, synthetisch aardgas dus, want dat kun je net als natuurlijk aardgas in ondergrondse bergingen opslaan.”

Smeulders ziet warmtenetten als tweede alternatief. “Daarvoor heb je lokale transportnetten nodig, want warm water kun je hooguit over tien kilometer transporteren, omdat je anders te veel warmte verliest. De vraag is dan waar de warmte vandaan moet komen: van de industrie, uit oppervlaktewater of uit de bodem?”

Anders dan met elektriciteit is het veel lastiger om warmte te verduurzamen, stelt hij vast. “Dat zal veel tijd vragen. Bovendien hebben investeringen in energiesystemen een lange looptijd, die wel tien kabinetsperiodes kan beslaan. Daarom moeten we zo snel mogelijk een langetermijnvisie ontwikkelen om te kunnen komen tot duurzame energiesystemen die divers en inclusief zijn”, aldus Smeulders.

Energiepositieve wijken

Annelies Huygen, principal consultant energiemarkt bij TNO en hoogleraar regulering van energiemarkten aan de Universiteit Utrecht, is sterk voorstander van het energieneutraal of ‘energiepositief’ maken van wijken. Ze vindt dat de overheid met de komende nieuwe warmtewet te veel aanstuurt op het uitrollen van ‘ouderwetse’ warmtenetten gevoed met restwarmte van fabrieken, afvalcentrales, datacentra of met warmte uit biomassa. “Als we niet oppassen krijgen we fantastisch geïsoleerde nieuwbouwwoningen met een aansluiting op een warmtenet met water van 70 graden Celsius, waardoor het ‘s winters gauw te warm is en er ‘s zomers nog steeds grote airconditioners nodig zijn om het koel te

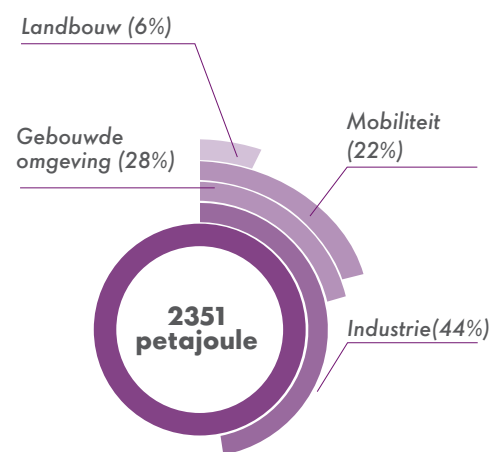


Annelies Huygen

principal consultant energiemarkt bij TNO
en hoogleraar regulering van energie-
markten aan de Universiteit Utrecht

“Wij kunnen onze
achterstand omzetten
in een voorsprong door
meteen over te stappen
op moderne systemen”

De verdeling van het eindverbruik van energie naar sectoren



Huizen en gebouwen nemen bijna een derde
van het eindverbruik van energie voor hun
rekening. Bron: CBS, 2020



▲ Hybride warmtepomp (witte kastje naast de ketel) in woning.

houden. Daar help je het milieu niet mee
vooruit. Aangezien we bij de energie-
transitie investeringen moeten doen voor
tenminste dertig jaar, kunnen we het maar
beter meteen goed doen door te kijken wat
de beste oplossing is voor iedere wijk of
dorp”, stelt ze.

“Om van het gas af te komen kunnen we
op de meeste plekken in het land het beste
gebruik maken van moderne energiesys-
temen”, vervolgt ze. “Onderzoeksinstituut
Deltares heeft uitgerekend, dat bijna
twee van de drie woningen in Nederland
dermate goed geïsoleerd zijn, dat ze in
aanmerking komen voor verwarming met
water van 40 à 60 graden. Deze lage-tem-
peratuurverwarming is energiezuiniger
en goedkoper. Voor de overige woningen
geldt dat die eerst beter geïsoleerd
moeten worden, waarna ze alsnog kunnen
overschakelen op lage-temperatuurver-
warming”, aldus Huygen.

Integrale systemen

Met moderne energiesystemen bedoelt
zij integrale systemen voor elektriciteit,
warmte en koeling. Het gaat daarbij om
systemen voor het opwekken en opslaan
van elektriciteit, het winnen en opslaan
van warmte en de distributie van warmte,
elektriciteit en koeling op zo’n manier dat
een wijk van enkele honderden tot een
paar duizend woningen meer energie
opwekt dan zij verbruikt. “Gedurende de
zomer zet je het overschot aan elektriciteit
van zonnepanelen om in warmte en slaat
dat op voor de winter samen met bijvoor-

beeld de warmte van zonnecollectoren,
restwarmte van koelvitines en airconditi-
oning van supermarkten en restwarmte van
bijvoorbeeld een ziekenhuis of zwembad.
Ook kun je warmte uit het rioolwater terug-
winnen of uit de metro.” Voor de opslag
van warmte kan volgens haar gebruik
worden gemaakt van afgedekte vijvers of
grote vaten onder bijvoorbeeld parkeer-
terreinen. “Het gaat om kleine, lokale
bronnen. Aardwarmte van diep onder de
grond kan daar een aanvulling op zijn”,
licht Huygen toe.

“Als de temperatuur van het water 40
tot 60 graden is, kun je hiermee een
goed geïsoleerd huis via een warmtenet
verwarmen. Je hebt dan per huis geen
warmtepomp nodig, maar nog wel iets voor
het tapwater. Ook kun je de warmtenetten
geschikt maken om de huizen in de zomer
te koelen. De afgevoerde warmte kan dan
weer opgeslagen worden voor de winter”,
aldus Huygen.

Van achterstand naar voorsprong

Ze wijst erop dat Nederland nog weinig
warmtenetten heeft vergeleken met een
land als bijvoorbeeld Denemarken. Dat
land telt veel oude hoge-temperatuur-
warmtenetten en is hard bezig om die
temperaturen te verlagen. “Wij kunnen
onze achterstand omzetten in een voor-
sprong door meteen over te stappen op
moderne systemen. Dat biedt ook export-
kansen voor de industrie. Maar dat kan
alleen als de nieuwe warmtewet voldoende
ruimte biedt voor moderne systemen.”



Biodiversiteit in 9 vragen

TEKST MONIKA JAK
ILLUSTRATIE DIRK JAN PINO





1

Wat is biodiversiteit?

Biodiversiteit is het totaal van levende organismen en systemen – en alle wisselwerkingen daartussen. Het is niet meer en vooral niet minder dan al het leven op aarde, inclusief de aarde zelf: de verscheidenheid van soorten (planten, dieren en micro-organismen), de variatie binnen soorten en de diversiteit aan ecosystemen waarvan ze deel uitmaken. Of het nu de jungle is of een woonwijk.

2

Wat 'hebben' we precies aan biodiversiteit?

In hoofdlijnen heeft biodiversiteit vier functies. Om te beginnen levert het grondstoffen: schoon water, energie, voedsel, bestanddelen voor geneesmiddelen, chips, bouwmaterialen, papier, textiel en ga zo maar door. Een tweede functie is die van regelaar. Biodiversiteit regelt het klimaat, zuivert water en lucht, breekt organisch afval af, bestuift planten en verspreidt zaden, beschermt tegen ziektes en ga zo maar weer door. Achter deze regelfuncties zitten weer processen die dit regel mogelijk maken, zoals fotosynthese en getijden. Een derde functie is de rol die biodiversiteit heeft voor het leven van de mens. Het biedt recreatie, inspiratie, het heeft esthetische waarde, zorgt voor een aantrekkelijke woonomgeving en draagt bij aan lichamelijke en geestelijke gezondheid. Het is aangetoond dat mensen

die in een ziekenhuis uitkijken op 'groen' sneller herstellen. Biodiversiteit is ook een bron van culturele identiteit. Om met de dichter Marsman te spreken: *Denkend aan Holland zie ik breede rivieren traag door oneindig laagland gaan*. Tot slot heeft biodiversiteit een intrinsieke waarde, los van nut, noodzaak of genoeg voor de mens. Dat is de waarde die de natuur (planten en dieren) er zelf aan ontleent.

3

Biodiversiteit staat onder druk. Hoe komt dat?

Dat komt in hoofdzaak door de mens. Door toename van de bevolking en activiteiten als ontbossing, landbouw, aanleg van infrastructuur en industrieterreinen, worden leefgebieden van soorten kleiner. We zijn ook met veel. Iedereen wil een dak boven zijn hoofd, maar wonen leidt vaak tot verstedelijking van gebieden. Door grote consumptie overbevragen we natuurlijke hulpbronnen. Nog los van stropen en niet-duurzame jacht. Soms gaat jagen niet eens om het voeden van monden, maar om het veroveren van een jachttrofee. Met de productie van al onze 'spullen' – van auto tot spijkerbroek – verontreinigen we lucht, water en bodem. Omdat we veel en ver reizen in een steeds kleinere wereld leidt dat tot introductie van invasieve, niet inheemse soorten die de inheemse verdrücken. De mens zet kortom nogal een stempel op de natuur en daarmee de biodiversiteit.

4

Dat soorten uitsterven is van alle tijden. Wat is daar eigenlijk erg aan?

Al het leven op aarde vormt één systeem dat nauwkeurig op elkaar is afgestemd. Als een web. Hoe grotere de biodiversiteit, hoe groter de veerkracht en hoe meer het web tegen een stootje kan. Het punt is dat op dit moment té veel soorten in een té hoog tempo verdwijnen, of dat risico lopen door toedoen van de mens. Het 'systeem' kan dat niet meer opvangen.

5

Hoe is het gesteld met de biodiversiteit wereldwijd? En in Nederland?

Niet goed. De internationaal erkende Biodiversity Intactness Index (BII) van het Britse Natural History Museum drukt de mate waarin de biodiversiteit van een gebied nog intact is uit in een percentage. De veilige limiet is 90%. Ecosystemen hebben dan nog veerkracht. Alles onder de 30% betekent dat de biodiversiteit is uitgeput en het systeem dreigt in te storten. Het wereldwijde gemiddelde is 77%. Voor Nederland is het 61% (cijfers: okt. 2021). Een andere indicatie is de zogenoemde Rode lijst van soorten die dreigen uit te sterven van de International Union for Conservation of Nature (IUCN). Wereldwijd gaat het om 42.100 soorten: 28% van alle 150.300 soorten die door IUCN geëvalueerd zijn (cijfers zijn voortdurend aan verandering onderhevig).

Voor de biodiversiteit zal allerlei wetgeving helpen, maar wereldwijd wordt gehoopt en verwacht dat bedrijven daar niet op wachten

Nederland heeft ook Rode lijsten met soorten (planten en dieren) waarvan de stand sterk is afgenomen of die weinig of nauwelijks nog voorkomen. Deze lijsten worden per soortgroep eens in de circa tien jaar geactualiseerd. Tot het jaar 2005 liep het aantal bedreigde soorten nog licht op, maar in de tien jaar daarna herstelden populaties enigszins en werden de lijsten korter. De laatste jaren is de mate van bedreiging weer iets is opgelopen. De schommelingen laten vooral zien dat het herstel fragiel is.

6

Kan biodiversiteit hersteld worden? Wat is daarvoor nodig?

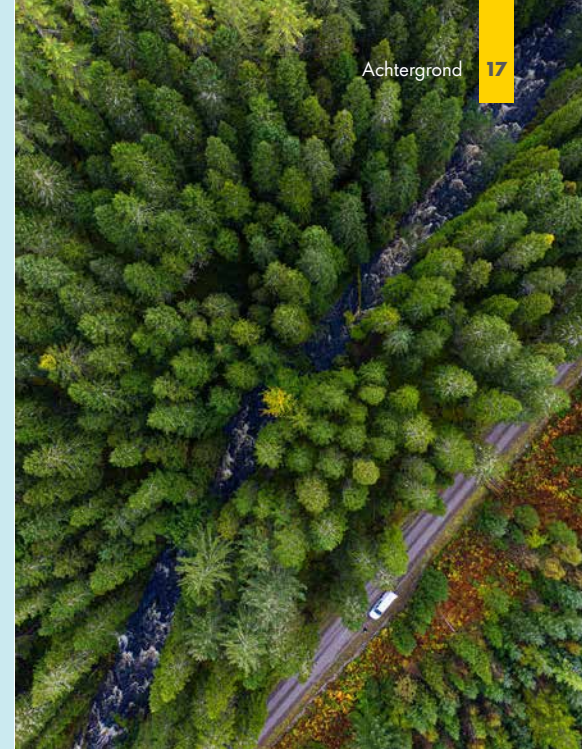
Dat kan, maar het is een gigantische uitdaging. In het ideale geval moet alles wat nu druk zet op de ecosystemen worden gekeerd. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan, want alle maatregelen hangen met elkaar samen en beïnvloeden maatschappij en economie. Effectief wordt het als er brede maatschappelijke steun is wereldwijd en iedereen wil samenwerken en vooral meedoet. Van individu tot lokale gemeenschappen, gemeentes en provincies, van bedrijfsleven, overheden, ngo's tot kennisinstiteiten en universiteiten. Voor herstel wordt steeds meer gezocht naar oplossingen waar de natuur zelf de inspiratiebron van is, de zogenoemde *nature-based solutions*. Idee is de bijdrage van de natuur aan mensen te vergroten en tegelijkertijd te bouwen aan biodiversiteit. Een mooi voorbeeld zijn

oesterriffen, ontwikkeld door de Wageningen Universiteit. Die beschermen de kust tegen overstromingen en zandafslag en trekken vissen en krabben aan, waardoor ze ook bijdragen aan de voedselvoorziening. Maar ook zoiets eenvoudigs als een groen dak is een nature-based solution om de leefomgeving klimaatbestendiger te maken.

7

Wat betekent de achteruitgang in biodiversiteit voor het bedrijfsleven?

Nuchter beschouwd is het een bedrijfsrisico. Volgens het World Economic Forum is meer dan de helft van het mondiale bruto binnenlands product afhankelijk van de natuur. Het verlies van biodiversiteit vormt dan ook een reëel risico, zeker voor bedrijven die afhankelijk zijn van natuur. Producenten van levensmiddelen bijvoorbeeld kunnen niet zonder goede bodem én het juiste klimaat voor de gewassen. En enorm veel bedrijven zijn afhankelijk van water. Verstoring van biodiversiteit kan een behoorlijke wissel trekken op samenlevingen en daardoor ook op markten. Zo is de wereld kwetsbaarder geworden voor zoönose - infectieziektes die van dier op mens kan overgaan. Covid – wat een immense impact had op de economie wereldwijd, maar ook de ziekte van Lyme, Q-koorts en vogelgriep zijn een gevolg van verstoring van natuurlijk evenwicht en vooral van menselijke activiteiten, zoals veel en ver reizen. Ook de



Wat doet Shell?

Naast water, luchtkwaliteit, circulaire economie en afval is biodiversiteit een van de vier prioriteiten bij alle activiteiten die Shell onderneemt in gebieden die essentieel zijn voor het behoud van bepaalde soorten. Doel is daar een positieve impact te hebben op de biodiversiteit, waarbij in volgorde van belangrijkheid vier principes gelden: vermijden, minimaliseren, herstellen en compenseren.

Prioriteit is te voorkomen dat de biodiversiteit en ecosystemen negatief worden beïnvloed. Eerst en vooral erkent Shell dat het steeds urgenter wordt om de biodiversiteit te beschermen, de kwaliteit en beschikbaarheid van water te behouden, de luchtkwaliteit te verbeteren en hulpbronnen efficiënter te gebruiken. Natuurverlies en klimaatverandering zijn met elkaar verbonden en moeten samen worden aangepakt.



Bekijk een aantal voorbeelden van wat Shell wereldwijd doet aan het behouden van biodiversiteit via deze QR-code.



Ecowende

Het windpark Ecowende is een goed voorbeeld van werken mét de natuur. Eind vorig jaar werd aan dit windpark, een joint venture van Shell en Eneco, de vergunning verleend. Het windenergiegebied ligt zo'n 50 kilometer uit de Nederlandse kust, ter hoogte van IJmuiden. De bouw zal starten in 2026. Bij de beoordeling van de aanvragen is 'ecologie' als criterium opgenomen. Doel is een windpark te bouwen met zo min mogelijk negatieve impact op natuur en milieu en zo mogelijk zelfs een positieve. Het ontwerp is natuurinclusief, met onder meer een gedeelte waar windturbines ver uit elkaar staan zodat vogels er veilig tussendoor kunnen vliegen. Er worden verschillende fundatietechnieken gebruikt om de negatieve impact op de onderwaterwereld te minimaliseren en metingen verricht om de kennis te vergroten. Door rifstructuren op de zeebodem te plaatsen, wordt een stimulans gegeven aan de biodiversiteit onder water. De effectiviteit wordt tussentijds getoetst door een expertklankbordgroep en alle opgebouwde kennis wordt actief gedeeld zodat die voor toekomstige windparken kan worden gebruikt.

Nieuw aan de tenders voor windparken is dat partijen een financieel bod moeten doen. Samen met de kosten voor de milieueffectrapportages en locatiestudies die door Ecowende wordt betaald, levert dit de overheid €63,5 miljoen op. Dit bedrag wordt vervolgens ingezet om nieuwe windparken goed in de omgeving te laten passen en samen te laten gaan met andere activiteiten op de Noordzee.



“De huidige aandacht voor groene energie en CO₂-uitstoot is belangrijk, maar alleen daar redden we het niet mee”

stikstofproblematiek laat zien hoezeer economische activiteiten de biodiversiteit hier in Nederland schaden. Voor de biodiversiteit zal allerlei wetgeving helpen, maar wereldwijd wordt gehoopt en verwacht dat bedrijven daar niet op wachten. Bovendien, hoe bedrijven omgaan met de natuur wordt steeds bepalender voor de *license to operate*. Niet alleen wetgevers, investeerders en aandeelhouders stellen eisen, ook werknemers, consumenten, beleidsmakers en lokale gemeenschappen.

8

Hoe biodivers onderneemt Nederland?

De jaarlijkse Nieuwe Economie Index (NEx) van MVO Nederland, de netwerkorganisatie op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, geeft inzicht in de mate waarin het Nederlandse bedrijfsleven duurzaam onderneemt. Op het thema biodiversiteit - de impact van bedrijvigheid op biodiversiteit in Nederland - is een daling te zien: 18,3 in 2022 naar 17,9% in 2023. Bij de meting wegen het zwaarst de luchtmissies, zoetwaterkwaliteit en biologische landbouw. Daarnaast tellen het aandeel kwetsbare importen dat gecertificeerd is, denk aan soja, palmolie, hout, koffie, cacao en vis, en het stikstofoverschot op landbouwgrond. De overall score van de Nederlandse economie op duurzaamheid is 16,5%. Dat is 1,1 procentpunt meer ten

9

Wat kunnen bedrijven doen om biodiversiteit te behouden en te herstellen?

Dezelfde MVO Nederland legt uit dat biodiversiteit voor veel bedrijven nog een lastig concept is. “En dat geeft niks”, zeggen ze. “In het management zitten misschien geen ecologen, maar op de agenda moet in ieder geval staan welke factoren van de bedrijfsvoering de biodiversiteit beïnvloeden. Denk aan ruimtegebruik, water, stikstof, toxische stoffen, broeikasgassen, microbiële verontreinigingen en exoten. Begin met een grondige inventarisatie van die aspecten. De aanpak om zo snel mogelijk de negatieve impact op biodiversiteit te reduceren kan iedere maand opnieuw op de agenda, nog vóór de omzetcijfers.”

Natuurlijke verbindingen

VERSCHEIDENHEID ALS BRON VAN INSPIRATIE

Olie en azijn mengen moeilijk. Behalve als je mosterd toevoegt als emulgator. Dan verspreiden de bolletjes olie zich beter door de azijn. Mosterd is de verbindende factor. Een tijdlijn met uiteenlopende emulgators, die het beste van twee of meer werelden bij elkaar brengen en zorgen voor smeuge emulsies, fusies en natuurlijke verbindingen.

TEKST MONIKA JAK



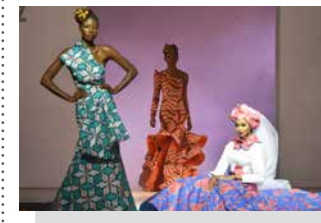
5000 v.c



MUILEZEL

De combinatie van de veilige tred, volharding en intelligentie van de ezelin met de kracht en het doorzettingsvermogen van de paardenhengst resulteert in de muilezel. Zo'n 7.000 jaar geleden beginnen mensen ze te houden. Aanvankelijk voor hun vlees en melk - waar Cleopatra dan weer baadt - later vooral als werk- en lastdier. De koppigheid neem je op de koop toe.

1846



STOFFEN VAN VLISCO

De Dutch wax prints van de Helmondse textielfabrikant Vlisco zijn een fusie van drie werelden. De batiktechniek van Indonesië, de kleuren en patronen van West-Afrika en de ondernemersgeest en kennis van textielproductie uit Noord-Brabant. De stoffen zijn al ruim anderhalve eeuw geliefd in Afrika, hoewel een nieuwe generatie vraagtekens zet vanwege de sporen van kolonialisme. Het levert Helmond wel de bijnaam 'het Parijs van Afrika' op.

1887



ESPERATNO

Als we elkaar nou eens allemaal zouden kunnen verstaan. De Pool Ludwik Zamenhof, doet in 1887 een poging met zijn leerboek voor een internationale taal, onder het pseudoniem Doktoro Esperanto. Zijn 'taal voor alle mensen' beleeft hoogte- en dieptepunten. Echt doorgebroken is het niet, maar *espero alportas vivon*.

1891



ZWITSERS ZAKMES

Nadat de Zwitserse messenmaker Karl Elsener in 1884 een enkel mes levert aan het Zwitserse leger, laat hij het er niet bij zitten. Uit een meerdelig soldatenmes ontstaat het legendarische 'Originele Zwitserse Officersmes'. Karl noemt zijn bedrijf Victorinox, een integratie van zijn moeders naam Victoria en inox, een benaming voor roestvrij staal. Zijn achterkleinzoon is nu CEO.

rond 1890



JAZZ

Jazz is een muzikale smeltkroes die voorbijgaat aan etniciteit, geslacht en klasse. De ingrediënten zijn creativiteit en improvisatietalent. Bakermat is New Orleans waarveel Afro-Amerikanen wonen. Negrospirituals en arbeidslieiders vermengen zich met ragtime, folk en blues tot een multicultureel genre. Centraal thema: het verlangen naar vrijheid.

1901



EERSTE HYBRIDE AUTO

De doorbraak komt in 1997 met de Toyota Prius, maar Ferdinand Porsche ontwikkelt al in 1901 de Lohner-Porsche Mixte Hybrid, de eerste benzine-elektrische automobiel ter wereld, Rijtuigenfabrikant Lohner Werke in Wenen, Oostenrijk bouwt er 300. Boeing en NASA bestuderen Lohners concept voor het ontwerp van het maanwagentje de 'Lunar Rover Vehicle' in het Apollo 15 project van 1971.

1907



• SHELL

De Engelse Shell Transport & Trading Company en ‘Koninklijke Olie’ bundelen in 1907 hun krachten. Het is daarmee de eerste multinationale onderneming ter wereld die erin slaagt een volledig geïntegreerd oliebedrijf op te bouwen, van exploratie en olie-winning tot raffinage, verkoop en distributie.



1912

• TIENKAMP

Dag 1: 100 meter, verspringen, kogelstoten, hoogspringen, 400 meter. Dag 2: 110 meter horden, discuswerpen, polsstokhoogspringen, speerwerpen, 1.500 meter. Zie hier het programma van de tienkamp, geïntroduceerd op de Olympische Spelen van 1912 in Stockholm. Voor de *homo athleticus universalis*. Overigens is de tienkamp voor vrouwen een zevenkamp.

1902



• KORFBAL

In een tijd dat kinderarbeid heel gewoon is, wil de Amsterdamse onderwijzer Nico Broekhuysen de jeugd een gezonde afleiding bieden. In Zweden ziet hij het spel Ringboll. Hij maakt van de ring een mand en al snel is het spel populair onder leerlingen én onderwijzers. En voor die tijd ongekend: vrouwen én mannen spelen samen.

1922

• BLENDER

Een kom met onderin een ronddraaiende messen. De Poolse emigrant Stephen Poplawski ontwikkelt het apparaat in opdracht van Arnold Electric Company, oorspronkelijk voor het bereiden van soda *fountain drinks* in Amerika. Wie benieuwd is wat er allemaal kan blenden - een iPad bijvoorbeeld - raakt niet uitgekeken op het YouTube-kanaal *Will it blend?*



1922

• INDISCHE RIJSTAFEL

Makanlah nasi! Ofwel: Eet nasi! Het is de titel van eerste Indische kookboek voor de Nederlandse huisvrouw aan de hand van mevrouw Koba M.J. Catenius-van der Meijden. De Indische rijsttafel is aan de ene kant een voorbeeld van geslaagde, tevens smakelijke integratie, aan de andere kant een resultaat van het koloniale verleden. Dat het eind vorig jaar is uitgeroepen tot immaterieel erfgoed vinden sommigen dan ook pikant.



1945

• VERENIGDE NATIES

Een wereld in vrede, zonder armoede en met gelijke rechten voor alle mensen en landen. Op 26 juni 1945 tekenen vertegenwoordigers van 51 landen het Handvest van de Verenigde Naties. Momenteel zijn 193 landen lid.



1956

• MARGA KLOMPÉ

Marga Klompé (1912-1986) is de eerste vrouwelijke minister van Nederland. Haar partij, de Katholieke Volkspartij (KVP) ziet in 1967 een toekomstig minister-president in haar. Ze bedankt, omdat ze meent dat het land ‘nog niet rijp’ is voor een vrouwelijke premier. Dat hadden wij vandaag de dag wel uit haar hoofd gepraat.

1958



• SECONDELIJM

De Amerikaanse Harry Coover werkt tijdens de Tweede Wereldoorlog als chemicus bij fotogigant Eastman Kodak. In een poging doorzichtig plastic te produceren voor geweervizieren gebruikt hij cyanoacrylaten. Gefrustreerd merkt hij dat de substantie plakt. Frustratie zet hij om in realisatie: een superlijm met ook medische toepassing. In de Vietnamoorlog vormt het in spuitbussen noodhulp aan gewonden om snel huid en weefsel te hechten. In 1958 komt de superlijm onder de naam ‘Eastman 910’ op de markt.

vanaf 1968



• BARBIEPOPPEN

Donker, volslank, islamitisch, gender-neutraal, met vlekken in het gezicht door de huidaandoening vitiligo, kaal en zelfs met rolstoel. Wie vandaag de dag een Barbiepop koopt, moet nog goed zoeken naar het oorspronkelijke blonde model met maatje 36.

“Tolerantie is de enige remedie tegen de diversiteit van meningen”

Charles Nodier – Frans schrijver en journalist (1780-1844)



1988

• AFRITSBROEK

De diversiteit van het weer was vast en zeker de inspiratie voor de afrits- of zipp-offbroek, in 1958 gepatenteerd door de Amerikaan Brian Wells. Bij koud weer zo laten, bij warm weer ritsen maar. Bovendien: twee broeken voor de prijs van één en het reduceert bagage. Helaas zorgt de broek ook voor polarisatie. Je bent óf fervent drager óf je gruwelt ervan.



1964

• SPORTHALVLOER

De bouw van sportzalen komt in de jaren 50 en 60 op gang, vooral door de populariteit van basketbal, volleybal, badminton en handbal. Verbindende factor is de vloer. Van boven een symbool van sportieve integratie. Mooi, behalve als je kleurenblind bent, en best verwarrend vanaf de tribune. De oplossing komt eraan: lijnen van ledlicht, volledig computergestuurd.

2003



• KAPSALON

Friet bedekken met shoarma - of kebab, döner, gyros, falafel - aftoppen met kaas, even onder de grill en dan een salade erop vergezeld van knoflooksaus en sambal. Uitvinder is volgens de overlevering Nataniël Gomes, eigenaar van een kapsalon in Rotterdam, die zijn eigen favoriete combi bestelt bij een shoarmazaak verderop. Al snel krijgt het de naam van de locatie van de besteller.

1994



• ALGEMENE WET GELIJKE BEHANDELING

De Awgb is een uitwerking van artikel 1 van de grondwet als het gaat om godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid en burgerlijke staat. In 2003 weer aangevuld met de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte en de Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd bij de arbeid.

2017



• “BESTE REIZIGERS”

Om iedereen een welkom gevoel te geven, zijn er vanaf 10 december 2017 geen dames en heren meer op NS-stations. Het zijn allemaal “beste reizigers”. De nieuwe aanspreekvorm van omroepberichten is geïnspireerd door de Londense metro waar het “ladies and gentlemen” is vervangen door “hello everyone”.

van alle tijden



HET COMPROMIS

Allebei even slikken (want het doet heus pijn), maar dan kunnen we wel verder. Hoewel een compromis kan voelen als verlies, is het soms de enige manier om verschillen te overbruggen. Voordeel is ook: pakt het goed uit, is iedereen blij; pakt het slecht uit, kan je altijd nog denken of zeggen: “zie je nou wel!”.



MARJAN VAN LOON OVER
ZEVEN JAAR AAN DE TOP

Geef leiding met je hoofd én hart

Marjan van Loon viel bij haar aantreden in 2016 als president-directeur van Shell Nederland meteen op. Vrouw, gewone mensentaal met Brabants accent en ook nog goedlachs. Drie dingen die niet veel Nederlanders meteen met Shell associëren. Een terugblik op zeven bewogen jaren.

TEKST ROB VAN 'T WEL
BEELD SHELL NEDERLAND



“We zullen deuren in muren moeten blijven zoeken – en er omheen gaan”

Ze was de eerste vrouw op die functie en waarschijnlijk ook meteen de langstzittende president-directeur uit de geschiedenis. “Ik wist niet precies wat het was, maar het leek zo leuk”, zegt Marjan van Loon lachend, terugkijkend op haar sollicitatie zeven jaar geleden. Op 1 april zwaaide ze af, ondanks goede redenen om langer aan te blijven.

“Kom uit je comfortzone en doe waar je van droomt. Dat is wel een beetje de rode draad van mijn leven”, zegt ze vol overtuiging. En dus wachtte de zorgvuldig geprepareerde oude VW-kampeerbus om nieuwe wegen te ontdekken. Haar saxofoon gaat mee op reis. “De kinderen zijn de deur uit, kleinkinderen zijn er nog niet en financieel kan het”, somt ze op.

“Dit is het moment en wat daarna komt, dat zien we dan wel. Dat beslis ik zelf.”

In 2016 trad je aan als president-directeur van Shell Nederland. Waarom wil iemand landendirecteur worden in een land waar Shell regelmatig stevig onder vuur ligt?

“Dan moet je eigenlijk terug in mijn loopbaan. Ik zat destijds in Azië in een team dat zich bezighield met vloeibaar gas (LNG). In dat team zat ook de landendirecteur van Australië. Hij vertelde over zijn werk en hoe hij zowel heel operationeel bezig was als heel druk met algemene zaken als arbeidsmarkt en politiek. Ik luisterde met extra interesse omdat ik ook in Australië had gewoond en gewerkt. Zijn werk leek me reuzeleuk. Sinds die tijd antwoordde ik op de vraag wat voor een functie ik later nog eens wilde hebben: landendirecteur. Dat zei ik, terug in Nederland, ook een keertje tegen Dick Benschop, die toen president-directeur Shell Nederland was. Zo is het balletje gaan rollen.”

Wat waren de ambities, de doelen?

“Dat was vanaf het begin eigenlijk al duidelijk, mede door de gesprekken met toenmalig Shell-CEO Ben van Beurden. Er lagen meteen twee hele duidelijke prioriteiten op tafel. De eerste daarvan was de problematiek rond de gaswinning



in Groningen. Ga uitzoeken wat er speelt, waarom het alleen maar erger lijkt te worden en waar oplossingen zouden kunnen liggen, zo luidde de opdracht. De energietransitie was de andere prioriteit. Mijn voorganger had al scenario's laten maken voor de ontwikkeling van nieuwe activiteiten voor schonere energie en ik zou daar op gaan voortborduren. Nederland zou een voorloper binnen Shell kunnen gaan worden.”

Dat zijn stevige uitdagingen om mee op pad gestuurd te worden. Heeft een landendirecteur wel voldoende macht en kracht om zulke ingrijpende stappen te zetten?

“Het is een oud idee dat je als landendirecteur het beste kunt overleven als je onder de radar weet te blijven. “Don't rock the boat”, zeg maar. Nog voordat ik in functie was, maakte Ben van Beurden me duidelijk dat hij juist iemand zocht die én het bedrijf goed kende én moedig genoeg was om, indien nodig, juist wel reuring te veroorzaken. Zijn nieuwsgierigheid, betrokkenheid en steun heb ik altijd gevoeld.”

MARJAN RECHT UIT HET HART

Groningen

Zoet en zuur

Bekend gezicht

Noodzakelijk kwaad

Gezin

Alles

Politiek

Moeilijk

Hoofdkantoor

Jammer

Lippenstift

Vergeet ik altijd

Greenwashing

Voorbij

Reputatie

Schizofreen

Chateau Meiland

Leuk, guilty pleasure

Corona

Game changer;

veranderde het spel

Frans

Prima

Opgestoken vinger

Afstand

Vrouw aan de top

Normaal

Spijt

Nee

Belangrijkste leermoment

Gesprekken

in Groningen

Grootste trots

Team met mensen

Zwaarste moment

Eerste keer tv-optreden

(en eerste hoorzitting

Kamer)

Mooiste moment

Klimaatakkoord getekend

Diepste teleurstelling

Huidige polarisatie.

Op alles. Dat we zo

fijn, modern land zijn

waarin we verzanden

in kleinschalig met

de vinger wijzen

Slechtste optreden

Bij EenVandaag, waar

ik mij toch door de

journalist uit de tent

heb laten lokken

Wat heb je aan die steun als je de problematiek in Groningen gaat onderzoeken?

“Dat moet je niet onderschatten. Ik wilde bijvoorbeeld iedereen horen. Dat was mijn startpunt. Eerst luisteren naar hoe iedereen er precies instaat. Maar daar zat niet iedereen op te wachten. En dat geldt misschien nog wel het meeste voor delen van de eigen organisatie. De zorg was dat je als landendirecteur alleen naar reputatie zou kijken, de complexiteit niet zou snappen of dwars door ingenomen standpunten heen zou banjeren. Dan is een aanmoediging van de top een steun in de rug om toch aan tafel te komen. Omgekeerd was ik verrast over hoe constructief mensen in Groningen met mij wilden praten. Verrast over hoe fijn ze het vonden dat ik kwam luisteren. Dat varieerde van bewoners – mensen die in de problemen zaten – tot en met de provinciale bestuurders zoals de Commissaris van de Koning. Overal heb ik gezegd: ik kom luisteren omdat ik met de inzichten die jij me geeft, betere beslissingen kan nemen.”

Wat waren de belangrijkste lessen uit die luistergesprekken?

“Dat de problematiek heel complex is, ook omdat er hele verschillende belangen in het spel zijn. Zo loop je tegen het probleem aan dat mensen én maatwerk én een gelijke behandeling willen. De menselijke aard zit dan een rechtvaardig gevoelde oplossing een beetje in de weg. Tegelijkertijd zag ik ook dat wat wij deden, als NAM, als Shell, niet voldoende was. Wij zaten er heel rationeel in; niet zo menselijk. Dat botste met beleving van bewoners. Dit werd me echt goed duidelijk in een gesprek met een betrokkene. Die zei de ene week in het dorps huis of de kerk te horen dat er 10.000 huizen versterkt moesten worden, terwijl een maand later een andere expert op diezelfde plek zei dat 140.000 huizen onveilig zijn. Ik snap heel goed dat de mensen er angstig en boos van werden. Ik zou dat zelf ook zo voelen. Ik heb ook moeten leren dat we soms te weinig oog hadden voor de beperkte maatschappelijke speelruimte van de politiek. Uiteindelijk denk ik dat in feite iedereen op dat moment vooral bezig was de eigen risico's zo klein mogelijk te houden.”

Dat is dan een analyse. Maar wat kan een Shell-landendirecteur daarmee in de praktijk doen?

“In de zomer van 2017 hebben we als NAM-aandeelhouders - ExxonMobil en Shell - tegen de overheid gezegd: zo kan het niet langer. We besloten dat we niet meer in kleine maar in grote stappen moesten denken. Wat ons betreft moest dan het Groningen-veld maar dicht. Het liefste hadden we gewoon de sleuteltjes teruggeven, al snapten we ook wel dat het zo niet werkt. Per slot van rekening was de Nederlandse maatschappij op dat moment afhankelijk van Gronings gas. Dan ga je samen op zoek naar oplossingen. Dat heeft uiteindelijk geleid tot het zogeheten Akkoord op Hoofdpijnen. Dat heeft het zetten van volgende stappen richting oplossing mogelijk gemaakt - voor alle betrokkenen.” “Maar we zijn er nog niet. Dat heeft de parlementaire enquête naar de aardgaswinning in Groningen wel blootgelegd. Er is veel misgegaan, Groningen is tekortgedaan. De Gasgebouwpactijen, ook Shell, hebben niet goed genoeg geluisterd naar de mensen in Groningen toen zij hun zorgen uitten over de schades aan hun huizen en over de veiligheidsrisico's van de gaswinning. Er is decennialang te weinig geïnvesteerd in de leefbaarheid en economie van het Noorden. Dat kan en moet beter. We zijn nu met de overheid in gesprek om een manier te vinden om daar invulling aan te geven.”

Naast het oplossen van problemen uit het verleden ligt er ook de opdracht te gaan bouwen aan de activiteiten van de toekomst: de energietransitie. Dat lijkt totaal iets anders.

“Nou, dat valt in feite wel mee. In mijn hele loopbaan heb ik het leuk gevonden om met een team van mensen te werken aan oplossingen voor een complex probleem. Dat is waar ik 's ochtends mijn bed voor uitkom. In deze tijd is dat het omschakelen naar schonere energie. Ik snap heel goed dat we dringend samen met de energietransitie aan de slag moeten en dat Shell daarin in Nederland een belangrijke rol heeft te spelen. En dus begonnen we met een team met gemotiveerde, creatieve en moedige mensen aan die klus. Loop je tegen een muur aan? Dan zoek je naar een deur, een achterom, een andere muur



“Ik snap heel goed dat de mensen er angstig en boos van werden. Ik zou dat zelf ook zo voelen”



of we gaan er desnoods dwars doorheen. Dat hebben we in eerste instantie met een klein clubje gedaan, wat resulteerde in kleine projecten. Vervolgens werd de kring van gemotiveerde, geïnspireerde mensen steeds groter, inclusief de leiders op de verschillende productielocaties van Shell in Nederland. Daarmee kwam er de steun om te versnellen. Maar we zitten nog altijd maar aan de start van de middenfase van de transitie. We zijn aan de slag met grootschalige projecten, de implementatie daarvan en moeten vervolgens opschalen. We zullen deuren in muren moeten blijven zoeken – en er omheen gaan. Het ontwikkelen van waardeketens is een nieuw spel. Denk aan het bouwen van bijvoorbeeld windmolens op zee die stroom opwekken voor de productie van groene waterstof waarop vervolgens weer vrachtwagens kunnen rijden.”

Om die nieuwe activiteiten te kunnen bouwen, heb je partners van buiten nodig. Zijn of waren die te vinden?

“Zeker, maar we hebben er wel hard voor moeten werken. Toen ik zeven jaar geleden

als president-directeur aan de slag ging, lag er in de buitenwereld meer ambitie dan bij ons. En er was scepsis, ook bij organisaties waarvan je zou denken dat ze dicht bij Shell stonden, zo ontdekte ik. Maar in de buitenwereld was er ook nog relatief weinig implementatie. Op het moment dat wij het intern op orde hadden, konden we dan ook vrij gemakkelijk aansluiten. Bij de Klimaat-tafels van het Klimaatakkoord hoorden we bij de koplopers in de industrie. Wij waren de eerste in de industrie die het Akkoord steunde. Ik zie dat als een hoogtepunt. Dat was in september 2019. Sindsdien hebben we voor 6,5 miljard euro aan investeringen in de energietransitie aangekondigd. In Nederland. Dat kun je geen greenwashing blijven noemen.”

Groningen en de energietransitie. Ontwikkelingen die volop in de belangstelling stonden. De onvermijdelijke publieke aandacht moet toch wennen zijn geweest voor een chemisch technoloog...

“Dat was ontzettend wennen. Aan de ene kant was er het besef: het hoort bij de baan. Ik heb het misschien meer gedaan dan



“Dit is het moment en wat daarna komt, dat zien we dan wel”



Marjan van Loon

Geboren in Helmond (1965) als de op een na jongste in een gezin van vijf. Studeerde chemische technologie (1984-1989) aan de Technische Universiteit Eindhoven. Ging samen met haar partner Robbert aansluitend op de studie aan de slag bij Shell, eerst in Den Haag en vervolgens op de raffinaderij in Pernis. Werkte van 1997 tot 2005 in Australië in vloeibaar gas (LNG) om vervolgens enkele jaren in Maleisië te werken. Trad in 2016 aan als president-directeur van Shell Nederland. Begin dit jaar gaf ze aan per 1 april de functie te verlaten om te gaan genieten van de opgeknapte VW-kampeerbus en haar saxofoon. Marjan van Loon is getrouwd en heeft twee kinderen.



mijn voorganger, maar dat was ook een gevolg van de tijd die om transparantie vraagt. Tegelijkertijd is het een kant van de baan die ik zelf nooit opgezocht zou hebben. Ik vind het ook niet erg dat dit aspect straks voorbij is. Nog altijd slaap ik slechter als ik weet dat ik de dag erna bij de tv of radio moet aantreden. Na afloop, als het goed is gegaan, ben ik opgelucht, want je krijgt meestal kritische vragen. Wat ik wel motiverend vond, is dat Shell-medewerkers het heel fijn vonden dat we zichtbaar waren. Daarnaast is het is natuurlijk ook grappig om een keertje een biertje met Eva Jinek of Rick Nieman te drinken.”

Een stuk minder leuk is dat corona en het vertrek van het hoofdkantoor van Den Haag naar Londen nog voorbijkwamen.

“Zeker, al is de ene – corona – iets wat ons allemaal is overkomen en de ander – het hoofdkantoor – het gevolg van een pijnlijk maar rationeel besluit. Beide zijn echter heel ingrijpend en vragen om intensieve begeleiding vanuit de directie. Continuïteit helpt dan met het nemen van de juiste besluiten. Zorgen voor de veiligheid van je mensen, natuurlijk. Maar ook kijken waar je aan de Nederlandse samenleving iets kunt toevoegen. Door het produceren van ontsmettingsmiddelen tijdens de corona-tijd. Of door investe-

ringen in de energietransitie, ongeacht waar het hoofdkantoor staat.”

Is dit het goede moment om afscheid te nemen?

“Er zijn altijd goede redenen te bedenken waarom je nog iets langer zou moeten blijven zitten. Toen ik vorig jaar aangaf iets anders te willen gaan doen, was het verzoek: kan je niet doorgaan? Toen heb ik gezegd: dit beslis ik zelf. Kom uit de comfortzone en doe waar je van droomt, is wel een beetje de rode draad van mijn leven. Uit het vertrouwde Helmond naar wereldstad Eindhoven. En vanuit Eindhoven, samen met mijn man Robbert, aan de slag bij het grote Shell, ook omdat hij graag ooit internationaal wilde werken. Ik ben blij die wens gevolgd te hebben. Australië, Maleisië, iedere keer ontdek je nieuwe dingen. Samen hebben we altijd gedacht dat zestig een mooie leeftijd zou zijn om de koers te verleggen. Het is nu ietsje eerder. De kinderen zijn het huis uit, er zijn nog geen kleinkinderen, financieel kan het en dus is het nu de ideale tijd. Dan is de vraag: durf je dat ook? Ik heb al zoveel stappen gezet die ik spannend vond, dus dit ga ik ook doen. Het is dus geen tussenjaar, maar een opmaat naar nieuwe wegen. Eerst op pad met de VW-bus en daarna zien we wel weer. Wie weet komen er daarna nog wat functies, maar het zal niet meer om fulltime, betaald werk gaan.”

SHELL-LANDENDIRECTEUR
OEKRAÏNE BLIKT TERUG OP
EEN JAAR IN OORLOGSTIJD

Er bestaat geen handboek

Peter Kerekgyarto, Shells landenbaas in Oekraïne, vertelt over het jaar dat "een emotionele achtbaan" werd. Over hoe de veiligheid van het personeel voorop staat, over hoe je als team je continu aanpast en over hoe je tegen de stroom in toch op de been blijft. “Ik weet nog hoe diepbedroefd en woedend ik me voelde toen de oorlog uitbrak.”

TEKST MARCEL BURGER
BEELD PETER KEREKGYARTO

Ruim een jaar geleden lanceerde Rusland zijn grootschalige invasie van Oekraïne, met een ernstige humanitaire ramp tot gevolg. Ook nu nog neemt het Russische leger bijna dagelijks woonwijken en belangrijke infrastructuur op de korrel, waaronder de stroomvoorziening, warmtecentrales en brandstofdepots. Tegen deze achtergrond houden meer dan 1.500 Oekraïense Shell-medewerkers de dagelijkse activiteiten op de tankstations in het land draaiende. Peter Kerekgyarto, president-directeur van Shell in Oekraïne, over de uitdagingen waarmee hij en zijn team elke dag worden geconfronteerd.

"De oorlog is zeer uitdagend voor de bevolking van Oekraïne, en voor mijn team ter plekke", zegt Peter Kerekgyarto. "Voor ons betekende dit vanaf de eerste dag van de invasie dagelijkse meetings van het crisisteam. Die gaan ten eerste over onze mensen: zijn ze veilig? Dan volgt een algemene veiligheidsbriefing. We bespreken bovendien wat er nodig is om zoveel mogelijk verkooppunten open te houden, inclusief het veiligstellen van brandstofleveranties aan onze locaties."

Het crisisteam van Shell Oekraïne doet het werk vooral via de telefoon en online met audio/video. "Daarmee deden we al waardevolle ervaring op tijdens de Covid-19-pandemie, dus we wisten al hoe we ons werk op afstand goed konden uitvoeren. Maar we moesten ons nog wel snel aanpassen aan de nieuwe realiteit: werken – en voor velen leven – in een land in oorlog."

"Een ander verhaal"

Veel Oekraïners waren al langer gewend aan het conflict dat sinds 2014 doorsuddert, maar de grootschalige invasie in de nacht van 24 februari 2022 was voor de meesten toch een ander verhaal.

Peter Kerekgyarto: "Er bestaat geen handboek voor hoe je als brandstofleverancier in oorlog je activiteiten kunt uitvoeren. We geven prioriteit aan de veiligheid van het personeel, waarbij een medewerkerssupportteam dagelijks contact opneemt met onze collega's, vaststellen waar ze zijn en verifieert wie veilig is of wie direct gevaar loopt. We hebben medewerkers ook financieel ondersteund. Voor

evacuaties, voedsel, medicijnen, transport en accommodatie, zowel in Oekraïne als in het buitenland voor diegenen die niet konden blijven. Andere Shell-medewerkers, ook in het Verenigd Koninkrijk en Nederland, en in de buurlanden van Oekraïne ondersteunden dit op meerdere manieren."

Meeste Shell-medewerkers zijn in Oekraïne gebleven

De meeste Shell-medewerkers zijn ondanks het oorlogsgeweld in Oekraïne gebleven: op hun gebruikelijke standplaats of gevlucht naar andere delen van het land. Sommigen verblijven in het buitenland. "Zij die in Oekraïne zijn, hebben te maken met de constante dreiging van raketaanvallen, met regelmatige stroomuitval en dat er geen water uit de kraan komt. Wat dat echt betekent, is moeilijk uit te leggen als je zelf geen oorlog hebt meegemaakt."

Voor al aan het begin van de oorlog verslechterde de leefomstandigheden met de dag. Normale distributielijnen stonden onder grote druk. "Dat trof de voedsel-export van Oekraïne, maar bedreigde ook de brandstoftoevoer naar de tankstations", zegt Kerekgyarto. De situatie was nijpend voor zowel hulpdiensten die afhankelijk waren van brandstof om hun voertuigen aan de praat te houden, als voor mensen die probeerden weg te komen uit bedreigd gebied, en voor truckers die hun best deden om de toelevering van voedsel en andere essentiële goederen gaande te houden.

"Op de eerste dag van de oorlog verloren we het contact met meer dan 25% van onze stations omdat ze zich in het tijdelijk bezette gebied of in een gevechtszone bevonden." De reactie van het Shell-crisisteam was het invoeren van verschillende veiligheidsmaatregelen en operationele procedures voor hele regio's, waarbij die gebieden worden geclassificeerd als gevechts-, hoog risico- of gemiddeld risicozone.

85% van het vooroorlogse netwerk operationeel

Meer dan een jaar later zijn de Shell-activiteiten alleen in of dichtbij regio's waar actief wordt gevochten neergelegd. In maart dit jaar waren desondanks in totaal 115 Shell-verkooppunten in Oekraïne open,



▲ Peter Kerekgyarto en Shell-medewerkers in Oekraïne

ofwel 85% van het vooroorlogse netwerk. Door het aantal leveranciers te vergroten, is de brandstoftoevoer naar de tankstations stabiel. "Dit betekent dat we al onze werkende locaties een volledig brandstofassortiment kunnen bieden, evenals veel van onze andere producten."

Volgens de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR waren er in maart 5 miljoen Oekraïners ontheemd in eigen land. Nog eens 8 miljoen staan als vluchteling in het buitenland geregistreerd. "Dat merken we ook als bedrijf, door een dalende vraag naar onze producten. Maar nu veel Oekraïners weer naar huis terugkeren, komen ook onze klanten langzaam terug."

Stroomuitval

Om iets tegen de continue stroomuitval te doen, installeerde het Shell-team in Oekraïne dieselgeneratoren op de meeste pompstations. Kerekgyarto: "Shell-collega's zijn onvermoeibaar in het zorgen voor brandstof, het hebben van een goed assortiment aan eten en drinken en het bieden van een plek waar onze klanten elkaar kunnen treffen. We sloten ons ook aan bij het netwerk van steunpunten – 'punten van onoverwinnelijkheid' in het Oekraïens. Dit is een interactieve kaart, geïllustreerd door de

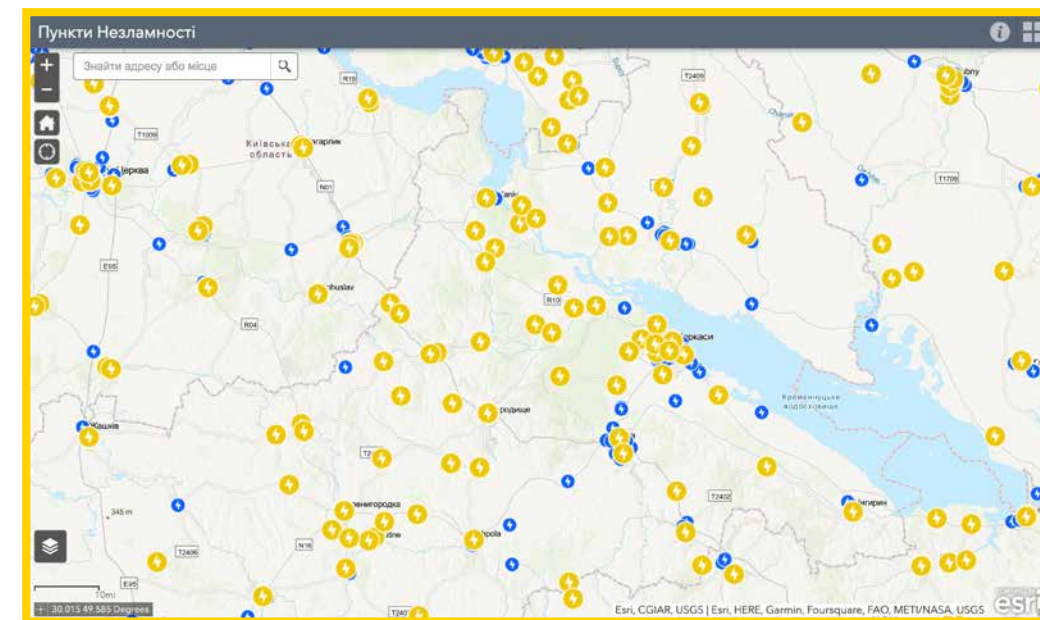
Terugtrekking uit Rusland

Op 28 februari 2022 besloot Shell zich terug te trekken uit alle Gazprom- en Gazprom-gerelateerde entiteiten in Rusland en de betrokkenheid bij gaspijpleiding Nord Stream 2 te beëindigen. Op 8 maart 2022 kondigde Shell aan om zich op een gefaseerde manier terug te trekken uit al haar Russische activiteiten, waaronder die voor ruwe olie, aardolieproducten, gas en vloeibaar aardgas (LNG), in volledige overeenstemming met nieuwe overheidsrichtlijnen en de sancties en geldende wet- en regelgeving van de landen waarin Shell actief is. Het energieconcern kondigde ook aan dat het haar tankstations, vliegtuigbrandstoffen en smeermiddelenactiviteiten in Rusland zou sluiten. Shell schreef meer dan \$4 miljard aan waarde af als gevolg van deze beslissingen. In mei 2022 verkocht Shell haar Russische subdivisie Neft aan PJSC Lukoil en heeft het al zijn downstream-activiteiten (inclusief tankstations, brandstoflevering en smeermiddelen) in Rusland verlaten. Het retailnetwerk van Shell Neft bestond uit 240 tankstations die eigendom waren van Shell Neft en 171 sites die eigendom waren van externe dealers. Shell Neft bezat en exploiteerde ook een smeermiddelfabriek

en -bedrijf. Shell Neft was een 100% Shell-dochteronderneming en was volledig geconsolideerd tot de datum van de verkoop. Ook in mei 2022 werd het aandeel van Shell in de olie- en gasproducent Gydan Energy Exploration Venture overgedragen aan de joint venture partner, Gazprom Neft. Gydan heeft geen productie en moet nog een commerciële ontdekking doen.

In maart 2023 voltooide Shell de verkoop van het 50%-belang in het Salym Petroleum Development-project, dat samen met Gazprom Neft, een dochteronderneming van Gazprom, was ontwikkeld. Het aandeel van Shell in de onderneming in West-Siberië werd overgenomen door Gazprom Neft.

De rol van Shell in Nord Stream 2 is beperkt tot die van een geldschiet - en Shell deed in het tweede kwartaal van 2020 de laatste afbetaling van de lening. Daarmee is die tot nul teruggebracht (1.126 miljoen Amerikaanse dollar, vóór inhouden van belasting). Shell zal niet deelnemen aan het door de Russische regering op te richten bedrijf om de Sakhalin-2 vloeibaar aardgas (LNG)-installatie te exploiteren, en behoudt alle wettelijke rechten voor.



◀ Shell doet mee aan het initiatief van de Oekraïense regering om voor mensen in kaart te brengen waar ze terecht kunnen om hun telefoon op te laden, te surfen op het web, e-mail te lezen of een warme kop koffie of thee kunnen drinken. In het Oekraïens heet de dienst "Punten van Onoverwinnelijkheid".



regering in Kyiv, die de plekken toont waar mensen hun telefoons kunnen opladen, kunnen surfen op het internet, of kunnen langskomen voor een kop warme thee of koffie."

Shell levert ook bitumenproducten, met de hulp van een Oekraïense branchegenoot, voor herstel van het wegennet. Peter Keregyarto benadrukt dat de oorlog de door Shell ingeslagen reis naar netto-nuluitstoot in 2050 in Oekraïne misschien wel is vertraagd, maar dat uitstel geen afstel betekent. "In samenwerking met een ander bedrijf blijven we snelladers voor het wegverkeer op onze locaties neerzetten, en die zijn al op 10% van ons netwerk in Oekraïne beschikbaar. De behoefte is weliswaar niet zo groot als voor de oorlog was voorspeld, maar als ze aantrekt, zijn we er klaar voor."

Verdriet en oorlog

Terugkijkend op het voorgaande jaar zegt Peter Keregyarto: "Het was heel intens en is met niets te vergelijken. Ik weet nog hoe diepbedroefd en woedend ik me voelde toen de oorlog uitbrak. Maar ik besepte al snel dat die gevoelens niet zouden helpen. Ik wist mijn focus te verleggen naar het managen van de crisis, samen met mijn team."

Zijn 27^e jaar in dienst van Shell noemt Shells landendirecteur Oekraïne "een emotionele achtbaan", waarbij het gezinsleven met zijn vrouw en volwassen zonen in Hongarije

werd afgewisseld met het leiden van de logistieke operaties in oorlogsgebied. "Ik had collega's die zich noodgedwongen hadden verschanst in schuilkelders, sommigen dagen achtereen, met soms onzuiver drinkwater en zonder eten. Andere Shell-medewerkers woonden in dorpen en steden die door het Russische leger volledig zijn verwoest, enkelen konden alleen te voet wegvluchten."

Morgen kan de werkelijkheid anders zijn

"Ik was en ben zeer bezorgd over het welzijn van al mijn medewerkers", zegt Keregyarto. "Bovendien wisten we vanaf het begin dat dit geen sprint zou worden, maar eerder een marathon die een flink uithoudingsvermogen vraagt." Na ruim een jaar leven en werken in een land in oorlog, is het grootste deel van het personeel van Shell Oekraïne terecht. Het Employee Support Team verloor maanden geleden al het contact met vier. Enkele tientallen zijn door de strijdkrachten gemobiliseerd.

Gevraagd naar de belangrijkste les die hij heeft kunnen trekken, zegt Peter Keregyarto: "Vrede is geen vast gegeven, er zijn geen garanties. Het kan ook elders snel verdwijnen. Inmiddels hebben we in Oekraïne geleerd om te leven met uitdaginge omstandigheden en te werken onder oorlogsomstandigheden. Maar dit gaat gepaard met onzekerheid en onvoorspelbaarheid; morgen kan de werkelijkheid heel anders zijn."

Humanitaire steun voor Oekraïne

Begin 2023 bedroeg het totale bedrag van Shells donaties aan Oekraïne voor humanitaire doelen \$74 miljoen. De focus lag op het ondersteunen van de bevolking van het land, en daarin zocht Shell samenwerking met hulporganisaties in zowel Oekraïne als in de aangrenzende landen, waar miljoenen Oekraïners naartoe vluchtten.

Een deel van de inspanningen deed Shell al gelijk kort na de invasie, met de toezegging van bijna \$11 miljoen aan verschillende humanitaire en hulporganisaties. Daaronder 2 miljoen aan het Oekraïense Rode Kruis, 2 miljoen aan Poolse humanitaire acties en 1 miljoen aan de Poolse brandweer om apparatuur en medische benodigdheden naar hun collega's in Oekraïne te sturen. Ongeveer \$3 miljoen werd ook toegezegd aan een aantal kleinere, lokaal opererende organisaties om hen te ondersteunen met het bieden van noodhulp. Het energieconcern werkte samen met verschillende partners in andere buurlanden om de meest urgente behoeften ter plaatse te identificeren.

Shell droeg ook \$3 miljoen als humanitaire hulp bij aan haar wereldwijde noodhulppartner, Mercy Corps, voor eerste behoeften aan hen getroffen door de oorlog in Oekraïne. Daarnaast heeft Shell donaties van medewerkers aan Mercy Corps verdubbeld.

In maart 2022 kocht Shell een lading Russische ruwe olie om te worden geraffineerd tot producten zoals benzine en diesel. Ondanks dat leveringszekerheid voorop stond en de aankoop in overeenstemming was met de geldende wetgeving, erkende Shell al snel dat het niet de juiste beslissing was en bood haar excuses aan. De winst van de ruwe olie die op de spotmarkt werd gekocht nadat het conflict begon, werd gedoneerd aan de ambassade van Oekraïne in het Verenigd Koninkrijk voor haar humanitaire hulpprogramma WithUkraine (\$30 miljoen), terwijl nog eens \$30 miljoen werd gedoneerd aan het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties voor de getroffen van de oorlog in Oekraïne.



Meer informatie over Shells reactie op de oorlog in Oekraïne is te vinden via deze QR-code.



Leeftijd	38
Geboren	Syrië, Daraa
Opleiding	Bachelor Computer Engineering
Beroep	Voice Service Management Support bij Shell
In NL sinds	2015
Mist	"Met mijn moeder koken, waarna we met de hele familie konden eten, lachen en praten"
In NL opgepikt	Wandelen door Nederlandse landschappen

Samah Al Asawdih

TEKST PATRICIA VAN SCHIE
BEELD ROGER DOHMEN

Educatie is een rode draad in het leven van Samah Al Asawdih. De docent computer science verlaat in 2011 met haar gezin Syrië. Nu leert ze veel bij als managementassistent in het Voice & Mobility Team bij Shell. Daarnaast helpt ze andere ouders met een Arabische achtergrond de weg te vinden in het Nederlandse schoolstelsel.

Via Turkije komt het jonge gezin in 2015 aan in Nederland. Na enkele jaren vestigen ze zich in Leiden. Haar man vindt werk als tandarts en Samah zorgt de eerste jaren voor haar kinderen. "Het schoolstelsel is hier zo anders dan in Syrië. Als de kinderen hier uit school komen, zit er behalve de lege lunchtrommel niets in de tas. In Syrië had ik door de schoolboeken die ze mee naar huis namen veel beter zicht op de lesstof en kon ik mijn kinderen helpen."

Geld voor bijles is er niet. Samah verdiept zich in het Nederlandse onderwijssysteem. "Zo kon ik extra weektaken voor mijn kinderen maken en ze helpen met taal en rekenen. Met die kennis ontwikkelde ik een website in het Arabisch voor andere ouders."

"Toen mijn kinderen eenmaal hun draai hadden gevonden, wilde ik zelf ook weer aan de slag. Zonder ervaring en met een groot gat in mijn cv bleek het moeilijk werk te vinden." Via de Refugee Talent Hub start Samah een trainingsprogramma bij Shell. "Onze coaches en mentoren geloofden meer in ons dan wijzelf. Maar ze hadden gelijk. Dit traject heeft een kickstart aan onze carrières gegeven." Van de groep van negentien trainees hebben bijna allen een functie bij Shell gevonden. "Ik mis mijn land en familie. Maar deze groep mensen voelt toch ook een beetje als familie."



◀ Peter Keregyarto: "Ik was en ben zeer bezorgd over het welzijn van al mijn medewerkers"

Voetje voor voetje

KLAPWIJK IN PIJNACKER IS PROEFTUIN AARDGASVRIJ WONEN

Wijk voor wijk moet Nederland aardgasvrij worden. De oplossingen zijn divers, de uitdagingen complex. Een kijkje in Klapwijk.

TEKST MATTHIJS TIMMERS
BEELD ANP, JIRI BÜLLER

Klapwijk is een wijk aan de rand van het Zuid-Hollandse Pijnacker met nette rijtjeshuizen uit de jaren negentig. Het is een van de 66 zogeheten proeftuinen die met een financieel extraatje van de overheid versneld de energietransitie door moet. Kort samengevat: van het gas af. Klapwijk staat aan de vooravond. Hoe verloopt zo'n overgang? Alex Koppers, voorzitter van de bewonersvereniging Klapwijk, vertelt alles over "de mooiste wijk van Nederland natuurlijk". Inclusief afsluitende wijkwandeling op een zonnige vrijdagmiddag.

Toen een ambtenaar van de gemeente Pijnacker-Nootdorp de voorzitter van de bewonersvereniging een dikke twee jaar geleden opbelde met de mededeling dat zijn wijk een rijkssubsidie zou ontvangen van dik 7,5 miljoen euro om aardgasvrij te worden, stak Koppers zijn opgewekte eerste reactie niet onder stoelen of banken. "Gas is eindig, daar moeten we vanaf. Dus perfect om hiermee aan de slag te gaan." Je zult maar wonen in deze wijk van geluk.

Maar ja, toen... Toen ging Koppers rekenen. Bij deling van het totale subsidiebedrag door de pakweg 1.500 Klapwijkse woningen, was er per huishouden bij lange na niet genoeg om de overstap naar aardgasvrij wonen in z'n totaal te bekostigen. Bewoners zouden dus zelf moeten bijleggen, trok hij de voorzichtige conclusie.

Van aardgas naar aardwarmte

Het plan in Klapwijk is om aardwarmte te gebruiken en die via een nog aan te leggen warmtenet in te zetten voor het verwarmen van de huizen. Kwekerij Ammerlaan aan de andere kant van Pijnacker maakt voor haar kassen en gewassen al gebruik van deze techniek. Als een van de eerste tuinbouwbedrijven in Nederland slaat Ammerlaan in 2010 een put van zo'n drie kilometer diep, daar waar het een geschikte warmtebron vond. De warmte die het bedrijf opwekt, wordt onder andere geleverd aan het zwembad, een sportcomplex en een middelbare scholengemeenschap. Dit kunstje van Ammerlaan dus, maar dan op grote schaal.

Koppers vraagt zich af wat de totale kosten zijn van het aardgasvrij maken van zijn wijk, op deze manier, met aardwarmte. En



► Zicht op Klapwijk vanuit de lucht.

◄ Het brandgangetje heeft iets weg van een bobbelpiste. "Hier is de verzakking het ergst."



wat de bewoners – de meeste buurtgenoten hebben net als de familie Koppers een Klapwijkse koophuis – zelf moeten bijbetalen, bijvoorbeeld voor de aanschaf van nieuwe installaties en het nemen van energiebesparende maatregelen. Het grote aandeel koopwoningen in Klapwijk maakt de energietransitie extra complex, zeker in vergelijking met veel andere proeftuinen in Nederland, waar overwegend huurhuizen aardgasvrij worden gemaakt. De investering, en dus ook de keuze voor welke techniek wordt toegepast, liggen dan bij een collectieve eigenaar; de woningcorporatie.

Meerdere uitdagingen

Daarbij komen in Klapwijk verschillende andere uitdagingen bij elkaar. Klapwijk is een rechthoekige voormalige veenpolder aan de oostkant van Pijnacker, in het hart van de Randstad. Buiten een op hoogte gebouwde boerderij en wat lintbebouwing langs een pad dwars door het perceel,

was er tot eind jaren tachtig weinig te beleven. Totdat besloten werd de polder te bebouwen met een complete woonwijk, speels en diagonaal op het polderperceel ontworpen, met woningen die gezellig werden neergezet langs rond gegraven singels. Precies in het midden van de wijk kwam een park, waar de nieuwe bewoners zouden samenkomen. De bebouwing voltrok zich in een krappe vijf jaar tijd, tot halverwege de jaren negentig. Daarna zijn de straten en de stoepen van de wijk, want op veengrond aangelegd, centimeter voor centimeter gaan verzakken. Tot op sommige plekken – Alex Koppers gaat het tijdens de wijkwandeling met bewijs ondersteunen – tot wel 80 centimeter. De gemeente Pijnacker-Nootdorp heeft hier een gemeentelijk programma voor gemaakt, met de allitererende titel 'Klimaatbestendig Klapwijk'. Er is ook een gelijknamige website met daarop informatie over hoe en wanneer de wijk wordt aangepakt.

66 wijken aardgasvrij

Met het Programma Aardgasvrije Wijken stimuleert de rijksoverheid gemeenten om als zogenoemde proeftuin versneld de transitie naar aardgasvrij te maken. Het geleerde kan dan worden gedeeld met de rest van Nederland, zo is de bedoeling. Sinds de start van het programma hebben er 66 wijken, verspreid door Nederland, een subsidie van het Rijk ontvangen. De omvang van de subsidies verschillen, net als de grootte en samenstelling van de wijken, en de aard van de oplossingen. In de ene wijk is de transitie al bijna voltooid, terwijl de andere nog moet beginnen bij het draagvlak onder de bewoners.

Net als Klapwijk gaat bijvoorbeeld ook de Zandplatenbuurt Zuid in het Groningse Eemsdelta van het gas af. Hier worden woningen voorzien van volledig elektrische warmtepompen. In Nagele, in de Noordoostpolder, maakt een corporatiewijk gebruik van een ondergrondse warmtebuffer voor de energievoorziening in de winter, en van zonnepanelen. Bewoners van Pendrecht in Rotterdam stoken hun portiekflats warm met industriële restwarmte dat via een warmtenet hun woningen bereikt. En in Pekela in Groningen willen ze zelf groen gas gaan produceren, in plaats van aardgas te gebruiken.



Scan de QR-code of kijk op www.aardgasvrijewijken.nl en vind alle 66 wijken die aardgasvrij willen worden.

“Zolang er geen inzicht is in kosten, is de bereidheid onder bewoners niet altijd even groot”



▼ Bewonersvoorzitter Alex Koppers.

De derde uitdaging, naast het aardgasvrij worden en het afremmen van de wijkverzakking, is de vergrijzing onder de Klapwijkers. Veel bewoners van het eerste uur stichtten er begin jaren negentig hun gezin en wonen er, inmiddels drie decennia ouder en de kinderen uit huis, nog steeds. “Zolang er geen duidelijk inzicht is in de kosten, is de bereidheid tot het aardgasvrij maken van de woning onder de bewoners niet altijd even groot”, weet Koppers.

Aan de wandel met Alex

Bewonersvoorzitter Alex Koppers is een vrolijke verschijning, daar in de deuropening van zijn royale eengezinshuis, waar hij met zijn gezin (vrouw en drie dochters) al vijf jaar woont. In totaal is hij veertien jaar Klapwijker. Zou het komen, omdat hem de drie uitdagingen slechts schampen? Met zijn 42 jaar is hij nog een relatief jonge bewoner van de wijk. Daarbij is hij sinds een week trotse bezitter van een hybride warmtepomp waarmee hij flink op zijn gasverbruik bespaart; “hij hangt op zolder, je mag ‘m zo zien”. En, in zijn straat, aan de rand van de wijk, is de verzakking nog te verwaarlozen.

Nee hoor, Koppers heeft gewoon een blijmoedig karakter, geeft hij aan. Zijn taak als

voorzitter van de bewonersvereniging neemt hij uiterst serieus, net als de belangen en zorgen van alle Klapwijkers. Dus wil hij graag de situatie verderop in de wijk laten zien.

De wandeling op deze zonnige voorjaarsmiddag voert vanaf zijn woning langs verschillende singels en vergelijkbare uit licht baksteen opgetrokken rijtjeshuizen, richting het centrale park. De gemeente heeft voor de klimaatbestendige aanpak de wijk opgedeeld in kleine stukken. Gefaseerd worden die opgehoogd, daarna moet de energietransitie plaatsvinden. Zijn straat is pas over vijf jaar aan de beurt, het park wordt op dit moment aangepakt. Alex Koppers wandelt langs de vers geplante bomen en het ingezaaide gras. Dat wordt mooi, constateert hij positief verrast. Met een voetje voorzichtig duwend op het nieuwe perk peilt Alex Koppers of het park klaar is voor het jaarlijkse wijkfeest, dat hij met de vrijwilligers van de bewonersvereniging in juni organiseert en waar bewoners met elkaar in gesprek kunnen gaan over de energietransitie. “Dat niet straks de biertap wegzakt in de modder.”

Verderop toont de voorzitter van de bewonersvereniging een brandgangetje dat wel iets wegheeft van een bobbelpiste. “Hier

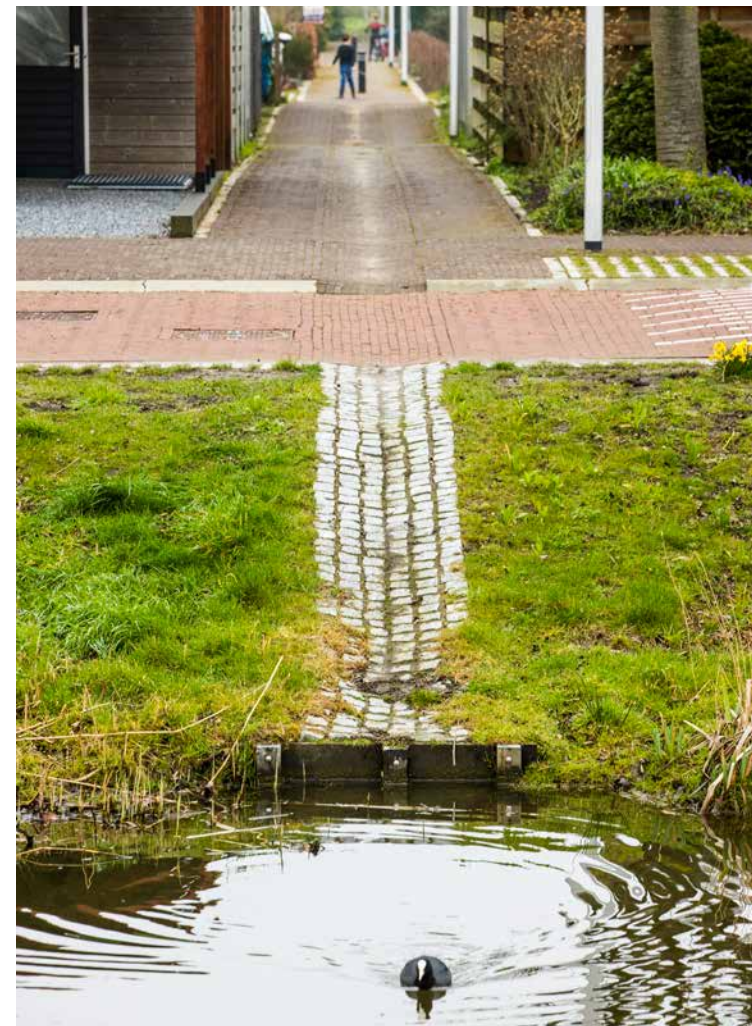


▲▼▶ De gemeente heeft voor de klimaatbestendige aanpak de wijk opgedeeld in stukken. Gefaseerd worden die opgehoogd, daarna moet de energietransitie plaatsvinden. Deze delen zijn al gereed.



▶ Het park wordt op dit moment aangepakt. Het ingezaaide gras is hopelijk op tijd voor het jaarlijkse wijkfeest in juni.

Het groot aantal koopwoningen maakt de energietransitie extra complex





► Klapwijk is een voormalige veenpolder. De straten en de stoepen van de wijk, want op veengrond aangelegd, zijn aan het verzakken. Op sommige plekken tot wel 80 centimeter.

In afwachting van de oplossing stelt ze de aanschaf van een nieuwe cv-ketel uit

▼ De gloednieuwe hybride warmtepomp op de zolder van de voorzitter van de bewonersvereniging.



is de verzakking het ergst”, stelt hij ernstig. De verzakte achterom legt de piepschuim funderingen en de elektriciteitskabels bloot. Met voortuinen die lijken op stenen sawa’s proberen bewoners hun voordeuren met de lage gelegen stoep te verbinden. “Het punt is dat alle ondergrondse infrastructuur beschadigd raakt. Daarom is het goed dat het wordt opgehoogd.”

Dit zijn de dilemma’s

Hoe dat eruitziet is te zien in het meest noordelijke gedeelte van Klapwijk. Dit is vorig jaar aangepakt. In een verder slaperige straat plukt een gepensioneerde bewoonster wat onkruid uit haar nieuw aangelegde tuin. Ze is blij met hoe de herinrichting en ophoging zich heeft voltrokken. Nu de volgende stap: van het gas af. Ze geeft aan benieuwd te zijn naar welke oplossing haar vanuit de gemeente wordt aangeboden. In afwachting daarvan stelt ze de aanschaf van een nieuwe ketel nog maar even uit, terwijl haar huidige al ruim vijftien jaar oud is. Alex Koppers knikt begripvol; precies dát zijn de dilemma’s van veel inwoners van zijn wijk.

Waterstof, ook een optie

Dan, hij mag het eigenlijk niet zeggen, als onafhankelijk voorzitter van de bewonersvereniging, maar Koppers geeft toe ook wel in de potentie van waterstof te geloven, als techniek om los te komen van het aardgas. “Je kunt hier het gasleidingennet voor gebruiken, dat ligt er al”, benadrukt hij. Voor een warmtenet moet waarschijnlijk de opgehoogde straat weer open. En bij

de TU Delft, op steenworp afstand van Pijnacker, werken slimme koppen die alles van waterstof weten. Laatst is er zelfs een bijeenkomst geweest in Klapwijk, over waterstof. En ja, het is relatief nieuw, en wellicht ook kostbaar. “Maar dat was de eerste kleurentelevisie ook.” Naast zijn bewonersvereniging heeft zich nog een groep inwoners van Klapwijk verenigd, onder de noemer ‘Warm Klapwijk’. Die belangenclub houdt de optie voor waterstof graag open, als alternatief voor een warmtenet.

De wandeling gaat verder, langs die ene boerderij van Klapwijk, de nieuwe basisschool van de jongste dochter van Koppers en een stuk polder waar mogelijk de put voor de aardwarmte wordt geboord. En dan is Alex Koppers weer thuis.

Als afsluiter laat hij graag zijn nieuwste aanwinst zien, de hybride warmtepomp op zolder. Meer dan 10.000 euro heeft de aanschaf gekost. “Veel geld, maar we hebben ervoor gespaard.” De installatie, die veel wegheeft van een conventionele cv-ketel, hangt er keurig bij, met daarnaast een omvormer voor de zonne-energie die hij opwekt op zijn schuine dak. Koppers toont een app met meetgegevens van de afgelopen week. “Je lacht je kapot”, waarschuwt hij alvast. Van de dagelijkse vier kuub aan aardgas verbruikt de familie er nu nog maar één.

Dat betekent dat in Klapwijk in ieder geval al één gezin aardgasvrij is, bijna dan.

KORT NIEUWS OEKRAÏNE/RUSLAND

ACM: GEEN WOEKERWINSTEN BIJ ENERGIELEVERANCIERS

Vattenfall, Eneco en Essent hebben vorig jaar geen onredelijk hoge prijzen voor gas en elektriciteit in rekening gebracht aan consumenten. Dat stelt toezichthouder Autoriteit Consument & Markt (ACM) in een begin maart verschenen onderzoek. De drie grootse energiebedrijven van Nederland maken ook geen misbruik van het energieprijzplafond dat per januari is ingevoerd. Aanleiding voor het onderzoek was maatschappelijke onvrede over de hoge prijzen voor stroom en gas. Eind januari kondigde de ACM daarom een onderzoek aan naar de winstmarges van de energieleveranciers. Vattenfall, Eneco en Essent hebben interne bedrijfsinformatie moeten doorgeven, ACM heeft ter plekke in de boeken en systemen gekeken en er zijn gesprekken gevoerd, maar er is geen bewijs dat de bedrijven zich hebben misdragen, aldus de toezichthouder. De hoge tarieven zijn mede een gevolg van de oorlog in Oekraïne.



ADVIES: GASWINNING GRONINGEN OP WAAKVLAM

Gasunie Transport adviseert het kabinet om het Groningen-veld langer op de waakvlam te houden en nog niet definitief te sluiten vanwege de oorlog in Oekraïne. Dit zou betekenen dat er voorlopig nog 3,2 miljard kubieke meter per jaar in Groningen gewonnen wordt. Dat schrijft het bedrijf in een eind januari verschenen advies aan het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Het volledig wegvallen van de import van Russisch gas en de onzekerheid op de internationale gasmarkten betekenen volgens Gasunie 'helaas' dat er scenario's denkbaar zijn waarin Nederland volgende winter niet voldoende gas heeft. In dat geval zou het handig zijn als het Groningen-veld nog als back-up beschikbaar is. Het kabinet gaf eerder aan de gaswinning uit het Groningen-veld komend najaar en uiterlijk 2024 te willen beëindigen. Het kabinet neemt in juni een besluit over het volledig stopzetten van de productie.



KABINET VERLENGT REGELING GASOPSLAG

Het kabinet wil dat de gasopslagen in Nederland dit voorjaar opnieuw gemiddeld voor minimaal 90% gevuld worden. Dat is belangrijk om goed voorbereid te zijn voor de volgende winter. Daarom heeft het kabinet eind februari een subsidie-regeling verlengd om gasopslag Bergermeer te vullen. Dat is de grootste vrij toegankelijke gasopslag van West-Europa. De regeling bestaat uit een garantie voor het afdekken van prijsrisico's voor het verschil tussen de zomer- en winterprijzen en uit een vergoeding voor operationele kosten. Het kabinet raamt op de kosten maximaal € 240 miljoen. Dit bedrag kan, afhankelijk van de ontwikkeling van de gasprijs, lager uitvallen. De regeling is nog onder voorbehoud van goedkeuring van de Europese Commissie.



AARDGASVERBRUIK OP LAAGSTE PUNT SINDS 1972

In Nederland is in 2022 een kwart minder gas verbruikt dan in 2021. In totaal werd er 31 miljard kubieke meter gas verbruikt. Dit is het laagste niveau sinds 1972. Met name grote industriële bedrijven en huishoudens verbruikten minder aardgas. Dit heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) medio februari gemeld op basis van nieuwe cijfers. Grote industriële bedrijven die normaal gesproken veel aardgas verbruiken, verbruikten in 2022 ruim een kwart minder dan een jaar eerder. Deze daling was het sterkst bij bedrijven in de aardolie-industrie en de chemische industrie. Elektriciteitscentrales verbruikten 12% minder aardgas. Ook huishoudens verbruikten in 2022 een kwart minder aardgas dan in 2021. Een deel van deze daling komt door het warmere weer (10 procentpunt). De hoge gasrijzen als gevolg van de oorlog in Oekraïne spelen ook een rol in het lager verbruik.

De energietransitie vraagt niet alleen om een nieuwe energiemix. Ook de arbeidsorganisatie moet veranderen. Anouk Creusen van stichting 75inQ verdiept zich al lange tijd in de toegevoegde waarde van diversiteit en gendergelijkheid in de energiesector. Daar is volgens haar nog volop werk aan de winkel. “Je wilt niet tien keer met jezelf om tafel zitten.”



Verander de mal en je verandert de wereld

TEKST JEROEN LANGELAAR
BEELD JIRI BÜLLER

DIVERSITEIT EN
INCLUSIE CRUCIAAL
IN ENERGIETRANSITIE



De opgave van de energiesector ligt er niet om: in 2050 moet de Nederlandse economie CO₂-neutraal zijn. Eén van de sleutels is innovatie. En daar speelt diversiteit een beslissende rol in. Immers: hoe meer en vooral verschillende zielen, hoe meer invalshoeken, hoe meer ideeën, hoe groter de kans op succes. Alleen met pluriforme teams gaat het bruisen en komt voldoende talent en vindingrijkheid los om de puzzels op te lossen. Wel geldt: hoe lager de gelijkgestemdheid, hoe groter de kans op schuren. Maar: zonder wrijving, geen glans.

Daarnaast is nog altijd het creëren van aandeelhouderswaarde belangrijk. En dan niet alleen voor aandeelhouders die bedrijven van oudsher voor ogen hebben gehad. In een duurzame economie moeten alle relevante belangen gediend worden – die van mensen, flora, fauna, het klimaat en de samenleving.

Die ommezwaai kunnen bedrijven niet maken zonder eerst zélf te veranderen. Dat is de overtuiging van Anouk Creusen, uitvoerend directeur van 75inQ. Dit Haags expertisecentrum Gender & Energie werd in 2020 opgericht. De missie: het bevorderen van diversiteit in de energiesector en het versnellen van de transitie naar een duurzaam en rechtvaardig energiesysteem. Dat doet de stichting met loopbaan- en leiderschapsontwikkeling en -coaching, netwerkactiviteiten en advies en onderzoek voor nationale en internationale opdrachtgevers. Creusen schreef onder meer mee aan de publicaties *Vrouwen in de energietransitie* en *Klimaatverandering & Gender*.

Met de huidige samenstelling van het personeelsbestand – slechts 15% van de bestuurders en 22% van de werknemers in de energiesector is vrouw – gaat de sector het volgens Creusen niet redden. “Met gendergelijkheid leggen we de basis voor positieve verandering op elk vlak – ook in de energietransitie.”

Onbenut arbeidspotentieel

De urgentie van die boodschap dringt bij Creusen pas later door. Lange tijd denkt zij dat het vanzelf wel goed zal komen.



“De ladder om hogerop te komen werkt goed voor een bepaalde groep mensen. Maar niet voor iedereen”

Creusen, van oorsprong geoloog, werkt van 2001 tot 2016 voor Shell in Oman, Brazilië en Abu Dhabi. Het thema diversiteit heeft dan al haar aandacht; zelfs zodanig dat ze een netwerk voor vrouwen uit de aardwetenschappen opricht, GAIA.

“In de technische wereld van de energiesector maken mannen al lang de dienst uit”, vertelt Creusen “Ik geloofde dat dit vanzelf wel zou rechtekken, als we maar meer meisjes en vrouwen zouden enthousiasmeren voor een opleiding of baan in de techniek. Maar geleidelijk werd me duidelijk dat instroom niet de oplossing kan zijn als het overal in de sector lekt.”

Organisaties in de energiesector benutten lang niet het volle potentieel van vrouwen – en laten dus, in tijden van grote arbeidstekorten, veel talent schieten. Volgens 75inQ zijn daar meerdere redenen voor. Vooroordelen, gebrekkige informatieverstrekking en werving, en misvattingen over de carrièremogelijkheden voor vrouwen in de energiesector.

Verontrustende uitstroom

Dat heeft zijn uitwerking op de sector, blijkt uit onderzoek van 75inQ. De instroom van vrouwen is niet alleen laag, de doorstroom hapert en de uitstroom noemt de stichting ‘verontrustend’. Driekwart van de vrouwen die in de sector begint, is er vijftien jaar later niet meer werkzaam. “Diversiteit is méér dan een optelsom van mannen, vrouwen of andere kenmerken”, benadrukt Creusen. “Organisaties moeten een cultuur doorbreken.”

Inderdaad: moeten. Want diversiteit, in combinatie met inclusie, leidt tot betere resultaten. Zeker op het gebied van innovatie. “Als je nieuwe ideeën zoekt, moet je niet tien keer met jezelf om tafel zitten”, legt Creusen uit. “Veel bedrijven in de energiesector worden gerund door witte mannen van een zekere leeftijd. Als je nog steeds beslissingen neemt met die groep, die slechts een heel klein deel van de maatschappij vertegenwoordigt, dan zie je andere belangen simpelweg minder goed.” Op het moment dat je oog hebt voor

“Zonder vrouwen en al het andere talent dat er rondloopt, gaan we het klimaatakkoord niet halen”

degenen waarvoor je het doet of aan levert, ga je anders kijken, handelen en beslissen, is haar overtuiging. “Duurzaamheid draait om het structureel anders inrichten van het bedrijfsleven en de economie. Dan gaat het om meer dan de belangen van aandeelhouders.”

Nieuw leiderschap

Laat er geen misverstand over bestaan: die oudere witte man hoeft niet aan de schandpaal. Dikwijls beschikken ze over veel kennis en ervaring, en hebben ze hun bedrijven ver gebracht. Creusen wil daar niets aan afdoen. “Alleen zijn ze sámen geen afspiegeling van de maatschappij. In de energietransitie hebben we een nieuw soort leiderschap nodig: visionair, verbindend en dienend. De samenstelling van een bestuur is daarin heel belangrijk, omdat diversiteit je behoedt voor tunnelvisie.”

Volgens Creusen vraagt de energietransitie om een “totale paradigma-shift”. “De transitie is een keuze, omdat we weten dat het huidige systeem schade toebrengt aan het klimaat. Daarom gaan we over op andere vormen van energie. Dat is fundamenteel anders dan toen we olie en gas ontdekten. Daar zijn we op gestuit. Er kwam aanbod en de vraag volgde. Het oude leiderschap diende dat doel: produceren, aanbod door de pijp jagen, investeerders dienen.” Ze vervolgt: “We gaan deze transitie niet in omdat olie en gas op is, maar omdat we een leefbare planeet willen hebben voor toekomstige generaties. Het gaat niet alleen meer om aandeelhouders, om de 1%, maar om de hele wereldbevolking. Leiderschap daarin betekent dat je werkt voor iedereen. Dat maakt duurzame energie écht anders.”

Diversiteitsgedram

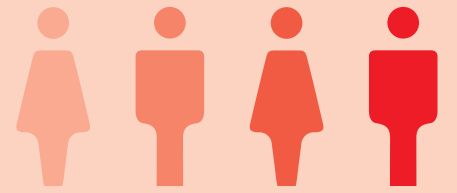
Die paradigma-shift moet trouwens niet alleen plaatsvinden in bestuurskamers, maar in de hele organisatie. In de praktijk leidt dit nog weleens tot gemopper. Het ‘diversiteitsgedram’ zou zich blindstaren

op uiterlijkheden en te weinig oog hebben voor kwaliteit. Creusen heeft het allemaal al eens gehoord. Ze kan de kritiek zelfs goed begrijpen.

“Die weerstand is niet vreemd. Want er staat al tientallen jaren een ladder waarmee je hogerop kunt komen. Die ladder werkt heel goed voor een bepaalde groep mensen. Maar niet voor iedereen, en daarmee doen bedrijven zichzelf tekort. Ik zeg dus: zet er een nieuwe ladder naast, of haal die oude helemaal weg.” Biedt andere mogelijkheden, betoogt Creusen, zodat je ook je voordeel kunt doen met de talenten van instromers, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, vluchtelingen en andere minderheden.

“We moeten ons realiseren dat onze blik op kwaliteit en leiderschap cultuurgebonden is – en dus niet objectief, zoals we vaak denken. Het kan daarom geen kwaad selectiecriteria eens tegen het licht te houden. Is senioriteit bijvoorbeeld echt zo belangrijk?” Hoewel een deel van de bedrijven ‘oprecht hun best doen’, ziet Creusen met lede ogen aan dat diversiteit bij veel organisaties niets meer is dan een vinkje. “Zelfs met schrijnende arbeidstekorten willen we meer van hetzelfde. We moeten echt in andere vijvers gaan vissen. Zonder vrouwen en al het andere talent dat er rondloopt, gaan we het klimaatakkoord niet halen. De mensen zijn er heus wel, maar ze moeten door onze mal. Aan ons dus de taak om die mal te veranderen.”

Creusen hoopt dat de energiesector van de toekomst een afspiegeling zal zijn van de samenleving, met een bestuurskamer die zich kenmerkt door nederigheid. “Het is niet makkelijk om te praten met mensen die anders zijn dan jij. Maar dat is wat we moeten gaan leren. We moeten in gesprek met de mensen om wie het gaat, dát is leiderschap: mét mensen, om samen te werken aan een duurzame toekomst.”



Gelijk speelveld bij Shell

Op de stelling ‘Ik voel me thuis bij Shell’ antwoordt 82 van de 100 respondenten in de Shell People Survey van 2022 met ‘ja’. Positief, maar nog altijd 18 te gaan en daar wordt hard aan gewerkt. Shell wil een van 's werelds meest diverse en inclusieve bedrijven worden. Een plek waar iedereen - van medewerkers tot klanten, partners en leveranciers - zich gewaardeerd en gerespecteerd voelt en waar iedereen zich mee verbonden voelt. Alles is erop gericht op het wegnemen van belemmeringen en het creëren van gelijke kansen, los van geslacht, ras, etniciteit, lhbtqi+ en handicap. Doel is bijvoorbeeld tegen 2030 het wereldwijde netwerk van tankstations inclusiever en toegankelijker maken voor klanten met een lichamelijke handicap.

Voor wat betreft het personeelsbestand wil Shell dat het in alle opzichten een goede afspiegeling is van de samenleving. Als het over vrouwen gaat is het doel om in 2025 35% vrouwen in hogere leidinggevende posities te hebben en in 2030 40%.



33% vrouwelijke medewerkers



30% vrouwen in hogere leidinggevende functies



22% vrouwen in Executive Committee

(cijfers 2022)

Naiem Zayeri

TEKST PATRICIA VAN SCHIE
BEELD ROGER DOHMEN

In 2015 verlaat Naiem Zayeri familie, vrienden, collega's en zijn land Iran om in Nederland in veiligheid een nieuw leven op te bouwen. Hij woont twee jaar in asielzoekerscentra voordat hij een appartement in Utrecht vindt. "In deze stad vond ik een nieuw soort familie. Ik noem het mijn *city family*. De familiebanden zijn hier anders. In Iran kun je meer op elkaar leunen. Hier word je geacht zelfstandiger te zijn. Niet op een negatieve manier, want hulp is er altijd. Ik ben bijvoorbeeld goed geholpen met het opstellen van mijn cv, maar ook met hoe je in Nederland een verjaardag viert."

In Iran werkt Naiem in de IT-branche. "Nederland is veel verder met digitalisering. Je checkt hier met je telefoon in bij de sport-school of het treinstation. Zover is Iran nog niet. Als student vond ik IT al super interessant en ik wilde me in Nederland hier verder in ontwikkelen." Via een vriend vindt Naiem een stage bij een IT-bedrijf. Daarnaast werkt hij als tolk bij Vluchtelingenwerk Nederland. "Na zes maanden kwam ik tot het inzicht dat digitalisering niet meer mijn passie is. Ik wilde op zoek naar een functie met meer sociaal maatschappelijke inhoud".

Naiem meldt zich bij de Refugee Talent Hub, in de hoop via hun netwerk een baan te vinden. Dat lukt op een bijzondere manier. Hij werkt nu als projectmanager voor deze organisatie en koppelt mensen aan bedrijven. "Ik ben nog maar net begonnen en wil nog veel leren. Zo naïef als ik enkele jaren geleden was, ben ik in elk geval niet meer. Het Nederlands gaat me steeds beter af en op mijn fiets ontdek ik de stad. En dat hoeft gelukkig niet bij 50 graden, zoals in Iran."



Leeftijd
Geboren
Opleiding
Beroep

In NL sinds
Mist

In NL opgepikt

39
Iran, Ahwaz
HBO-ICT
Project manager bij
Refugee Talent Hub
2015
Zijn familie en zijn
Iraanse identiteit
Fietsen

Verder na Venster

Als ergens het label 'divers' bij past, dan is het wel het begrip 'informatiebronnen'. Die vinden is geen kunst, goed filteren wel. Venster doet een poging met deze selectie van bronnen, onder meer ter verdieping van een aantal artikelen uit deze editie.



Beleef de lente

Een zeearend met zitvlees en een kerkuil die zijn veren poetst. Wie dit met eigen ogen – althans via een webcam – wil zien, bezoekt de website *Beleef de Lente* van Vogelbescherming Nederland. Tussen pak 'm beet 1 maart en eind juli kun je live kijken naar vogels in hun nest. Miljoenen bezoekers over de hele wereld volgen zo de spectaculaire en verborgen gebeurtenissen van broedvogels. Laatste update: een vijfde ei bij de kerkuil!



Map of Life

Het webplatform Map of Life (MOL) wil de best mogelijke informatie over soorten geven in alle geografisch gebieden. Doel is goed biodiversiteitsonderwijs, monitoring, onderzoek en het ondersteunen van besluitvorming. De database is te verkennen via locaties, soorten of indicatoren. Belangrijkste partners zijn de National Geographic Society en Yale University. Deze QR-code geeft toegang tot de aanwezige soorten in Nederland.



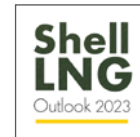
Groningers boven gas

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen presenteerde op 24 februari 2023 haar eindrapport 'Groningers boven gas'. Het reconstrueert de besluitvorming over de gaswinning in Groningen in de afgelopen zestig jaar. Via de QR-code is het rapport op verschillende manieren te lezen: digitaal, via een interactieve website en op papier. Er zijn ook interactieve visualisaties, waaronder een tijdlijn.



De staat van ons klimaat

Grillig en extreem: het zijn inmiddels bekende kwalificaties van het weer. Het KNMI geeft in deze special een overzicht van het weer in Nederland in 2022 en schetst de internationale context. Er valt veel te leren. Bijvoorbeeld dat zogenoemde graaddagen een maat voor de vraag naar aardgas zijn.



LNG Outlook 2023

Door de invasie van Rusland in Oekraïne wordt vloeibaar aardgas (LNG) een steeds belangrijkere pijler van de Europese energiezekerheid. "De toegenomen behoefte van Europa aan LNG lijkt de concurrentie met Azië te versterken door de beperkte beschikbaarheid van nieuwe voorraden in de komende twee jaar", aldus een van de conclusies in de LNG Outlook 2023 van Shell, gepubliceerd medio februari van dit jaar.



Eigentijdse ongelijkheid

Bij *Eigentijdse ongelijkheid* gaat om meer dan verschil in inkomen, vermogen en opleiding. Andere 'hulpbronnen' spelen ook een rol. Wie je kent (sociaal kapitaal), waar je bij past (cultureel kapitaal) en wie je bent (gezondheid en aantrekkelijkheid). In het project *Verskil in Nederland* onderzoekt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) structurele ongelijkheid. De rapportage geeft ook beleidsrichtingen om structurele verschillen aan te pakken.



Rechtsvaardigheid in klimaatbeleid

Het klimaat en het klimaatbeleid zullen de komende decennia veranderen en dat zal kosten met zich meebrengen. Als de verdeling van die kosten niet als rechtvaardig wordt ervaren, komt het draagvlak voor het klimaatbeleid onder druk. In het rapport *Rechtsvaardigheid in klimaatbeleid*. Over de verdeling van klimaatkosten van februari van dit jaar geeft de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid een aantal aanbevelingen om dat te voorkomen.



Refugee Talent Hub

De mensen met een vluchtelingenachtergrond geportretteerd in deze editie van Venster zijn op werkgebied geholpen door Refugee Talent Hub. Dit werkgeversinitiatief brengt vluchtelingen en werkgevers dichter bij elkaar met betaalde banen als doel. De organisatie biedt ook trainingen en werkervaringstrajecten. Refugee Talent Hub werkt nauw samen met een groot en groeiend aantal werkgevers. Op de site staan praktische gidsen voor werkgevers die alle vragen rondom werken met vluchtelingen beantwoorden.



Energiepodium.nl

Energiepodium.nl is een online platform met opinies, interviews, columns en podcasts over de energietransitie. Doel is de kwaliteit van de discussie te bevorderen. Het platform ontvangt financiële bijdragen van partners uit en rondom de energiesector. Een redactieraad bewaakt de onafhankelijkheid. Kernwaarden zijn onder meer feitelijheid en het zoeken naar perspectief. Logisch dat Martien Visser (zie interview op pagina 5) een van de columnisten is.

DIVERSITEIT VAN KRACHTEN

